

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΙΗ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΑΓΙΑΣ ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19 | 1/-15 ΙΟΥΛΙΟΥ 1969 | ΑΡΙΘ. 13-14

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΡΩΜΗΣ

ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α'

ιη'. Ἡ διὰ τῶν χειρογράφων παράδοσις.

Τὸ κείμενον τῆς λεγομένης Α' Ἐπιστολῆς Κλήμεντος Ῥώμης πρὸς Κορινθίους παραδίδεται δι' ἕξ χειρογράφων, ἕξ ὧν δύο ἑλληνικά, μία λατινικὴ μετάφρασις, δύο κοπτικαὶ καὶ μία συριακὴ. Τὸ ἄριστον τῶν χφφ. εἶναι ὁ περίφημος Ἀλεξανδρινὸς Κώδιξ (Α), τοῦ Ε' αἰ., ὁ περιέχων τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ ἀποκείμενος νῦν ἐν τῷ Βρετανικῷ Μουσείῳ. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τῆς ἡμετέρας Ἐπιστολῆς ἐμπεριέχεται μετὰ τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ Ἰωάννου καὶ πρὸ τῆς λεγομένης «Β' ἐπιστολῆς Κλήμεντος». Ἐν τούτοις λείπει ἐκ τοῦ κώδικος τούτου ἐν φύλλον, ἀντιστοιχοῦν εἰς Ἐπιστολὴν Κλήμ. 57,7-63,4. Ἐν ἔτει 1875 ὁ Μητροπολίτης Νικομηδείας Φιλόθεος Βρυέννιος (Περὶ αὐτοῦ ὄρα ἄρθρον Βασ. Σταυρίδου, ἐν Ἐρησκευτ. καὶ Ἠθικ. Ἐγκυκλ. ἕκδ. Μαρτίνου, λ. «Φιλόθεος» τ. 11, 1127/29 μετὰ βιβλιογραφίας), ἐδημοσίευσεν ἐκ τινος κώδικος τῆς πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἱεροσολύμων τοῦ ἔτους 1056, ἀνακαλυφθέντος τὸ πρῶτον ὑπ' αὐτοῦ, νέον κείμενον τῆς Ἐπιστολῆς Α' πρὸς Κορινθίους τοῦ Κλήμεντος (Κῶδ. Ι). Τὸ κείμενον τοῦ κώδικος τούτου ἔναντι τοῦ κῶδ. Α ἐμφανίζει ἀνεξαρτησίαν καὶ κείμενον ἐμφανῶς διωρθωμένον ἐπὶ τὸ ἑλληνοπρεπέστερον. Ἀπὸ φιλολογικο-κριτικῆς ἐπομένως ἀπόψεως ὁ κῶδ. Ι ἔρχεται εἰς δευτέραν μοῖραν ἔναντι τοῦ κῶδ. Α., ὡς ἐμφανίζων διωρθωμένον κείμενον.

Ἐν ἔτει 1894 ὁ Germain Morin ἀνεῦρε λατινιστὶ γεγραμμένον κώδικα, ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐν Βελγίῳ Μοιῆν Florennes, νῦν δ'

ἀποκείμενον ἐν τῇ μεγάλῃ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Σεμιναρίου τῆς Namur. Ὁ κῶδιξ οὗτος περιέχει μετὰ φρασιν εἰς δημῶδη λατινικὴν γλῶσσαν τοῦ κειμένου τῆς Ἐπιστολῆς Α' πρὸς Κορινθίους τοῦ Κλήμεντος. Ἡ μετάφρασις θεωρεῖται ὅτι δύναται ν' ἀναχθῆ καὶ εἰς τὸν Β' ἔτι αἰῶνα, ἂν καὶ ὁ κῶδιξ χρονολογεῖται εἰς τὸν ΙΑ' αἰῶνα. Ἡ μετάφρασις ἐγένετο, λίαν πιθανῶς, ἐν Ῥώμῃ. Τὸν κῶδικα τοῦτον σημειοῦμεν διὰ τοῦ γράμματος Λ.

Ἀνεκαλύφθησαν ἐπίσης δύο κοπτικὸι κῶδικες ἐκ παπύρου, περιέχοντες ἀποσπάσματα τῆς Ἐπιστολῆς Κλήμεντος εἰς Ἀχμητικὴν διάλεκτον. Ὁ εἰς κῶδιξ ἀνήκει εἰς τὴν Κρατικὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Βερολίνου, ἐγράφη τὸν Ε' αἰῶνα ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Σινουθίου Ἀθρίβεως († 466), τοῦ ἡγουμένου καὶ ὀργανωτοῦ τοῦ αἰγυπτιώτου μοναχικοῦ βίου καὶ θεμελιωτοῦ τοῦ ἐθνικο-κοπτικοῦ χριστιανισμοῦ, ὡς καὶ τῆς γραμματείας αὐτοῦ⁴⁷. Ἐλλείπουσιν ἐκ τοῦ κῶδικος πέντε φύλλα, ἧτοι τὰ κεφ. τῆς Ἐπιστολῆς 34,5 μέχρι 42,2. Πρῶτος δημοσιεύσας τὸ κείμενον τῆς Ἐπιστολῆς ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ κῶδικος ἦτο ὁ Carl Schmidt ἐν ἔτει 1908. Σημειοῦμεν τὸν Κῶδικα τοῦτον μὲ τὸ γράμμα Κ. Ὁ δεύτερος κοπτικὸς κῶδιξ ἀνήκει εἰς τὴν πανεπιστημιακὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Στρασβούργου, ἐγράφη δὲ μεταξύ Ε' καὶ Η' αἰῶνος. Περιλαμβάνει ἀποσπάσματα μόνον τῆς Ἐπιστολῆς τοῦ Ἰακώβου, τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἰωάννου καὶ ἐπίσης ἐκ τῆς Ἐπιστολῆς τοῦ Κλήμεντος 1,1-26,2. Ἡ κοπτικὴ αὕτη μετάφρασις διαφέρει σημαντικῶς καὶ πλεισταχοῦ τῆς προηγουμένης μεταφράσεως τοῦ κῶδικος τῆς Κρατικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βερολίνου. Τὸν κῶδικα τοῦτον ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1910 ὁ Fr. Rösch. Διεσώθη τέλος καὶ συριακὴ μετάφρασις τῆς Ἐπιστολῆς Κλήμεντος ἐν κῶδικι τῆς Κ.Δ., γραφέντι ἐν Ἐδέσσει τῆς Συρίας τὸ ἔτος 1170. Ὁ κῶδιξ οὗτος ἀπόκειται νῦν ἐν τῇ πανεπιστημιακῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Cambridge (Ἀγγλίας). Ἡ Ἐπιστολὴ Κλήμεντος Α', ὡς καὶ ἡ λεγομένη Β' Ἐπιστολὴ Κλήμεντος, ἐμπεριλαμβάνεται μεταξύ τῶν Καθολικῶν Ἐπιστολῶν καὶ τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν καταλοίπων τοῦ ἀνακαλύψαντος τὸν κῶδικα τοῦτον R. L. Bensley ἐξέδωκε τὰς δύο Ἐπιστολάς τοῦ Κλήμεντος ὁ R. H. Kennett ἐν ἔτει 1899. Τὸν

47. Otto Bardenhewer, IV, 98-100. Altaner σ. 238.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Μὲ σφρῖγος καὶ νέον παλμόν.

Τὴν ἡνιοχίαν τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος, κατόπιν τῆς ἐπισυμβάσεως εἰς Κύριον ἐκδημίας τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Βορειοειπερωτικοῦ Ἀγῶνος Μητροπολίτου Ἀργυροκάστρου Παντελεήμονος, ἀνέλαβεν ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἰωαννίνων κ. Σεραφεῖμ, ἕως τοῦδε ὁμόθυχος συναρχηγός, ὡς ἀνεγνωρίσθη καὶ διὰ τοῦ ὁμοφώνου Ψηφίσματος τοῦ Ἀ' Παγκοσμίου Πανηπειρωτικοῦ Συνεδρίου, τοῦ συνεληθόντος εἰς Ἰωάννινα τὴν 11ην Αὐγούστου 1967. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐνέπλησε χαρᾶς καὶ ἱκανοποιήσεως τοὺς Βορειοηπειρώτας, ὡς καὶ ὅλους τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι βλέπουν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Μητροπολίτου τῆς ἠπειρωτικῆς πρωτεύουσῆς τὸν σφριγηλὸν καὶ πλήρη παλμοῦ θρησκευτικὸν καὶ ἔθνικὸν ἡγέτην, ὃν αἱ περιστάσεις ἀπαιτοῦν. Εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του, τὸ Βορειοηπειρωτικὸν θὰ προωθηθῆ κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον.

«Βομβαρδισμός» τοῦ ΟΗΕ.

Κατόπιν εἰσηγήσεως τῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας, ὁ Ο.Η.Ε. ἐνέγραψεν εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς προσεχοῦς γενικῆς συνελεύσεώς του τὸ θέμα «μία ἡμέρα πολέμου ὑπὲρ τῆς εἰρήνης». Γνωστοποιῶν τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ὁ διάσημος χριστιανὸς ἱεραπόστολος κ. Ραοῦλ Φολλερῶ κάμνει ἐκκλησίαν εἰς τοὺς χριστιανοὺς ὅλης τῆς γῆς, ζητῶν ἀπὸ αὐτοὺς νὰ «βομβαρδίσουν» κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν Διεθνῆ Ἀμφικτυονίαν μὲ ἐπιστολάς, δηλώσεις, ὑπογραφάς, ὥστε νὰ συγκλονισθῆ ἢ παγκόσμιος συνείδησις. Ὁ βομβαρδισμὸς οὗτος, ἀντιθέτως πρὸς τοὺς συνήθεις βομβαρδισμοὺς, θὰ σώσῃ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων καὶ θὰ στερεώσῃ τὸ ἔδαφος τῆς εἰρήνης.

κώδικα τοῦτον σημειοῦμεν ὡς Σ, τὸν δὲ κώδικα τὸν περιέχοντα τὴν δευτέραν κοπτικὴν μετάφρασιν ὡς Κ². Ἡ συριακὴ μετάφρασις εἶχεν ὡς πρότυπον ἑλληνικὸν κώδικα, ὅστις ἤδη πολλὰ σφάλματα φαίνεται ἐξ ἀντιγραφῆς περιεῖχεν, ὡς δέχεται ὁ εἰδικώτερον ἀσχοληθεὶς ἐπὶ τοῦ θέματος R. Knopf⁴⁸.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητῆς Πανεπιστημίου

48. Der Erste Clemensbrief, Texte u. Unters. 20 (1901) 31-39.

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΕΝ ΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ*

«Οἱ Ἅγιοι Πάντες διὰ πίστεως εἰργάσαντο δικαιοσύνην»
(Ἑβρ. ια' 33).

Τὸ προνοιακὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας διαφέρει, ὡς γνωστὸν, ἀπὸ τὸ προνοιακὸν ἔργον οἰουδήποτε κοσμικοῦ ὀργανισμοῦ κατὰ τοῦτο: ὅτι προϋποθέτει ὡς κίνητρον καὶ ἔχει ὡς βάσιν τὴν χριστιανικὴν ἀγάπην. Ἡ ἱστορία τοῦ φιλανθρωπικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας ἔχει γραφῆ καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ γράφεται ἀπὸ τὴν ἀγάπην τῶν Χριστιανῶν. Πράγματι, τὴν ἱστορία τῆς ἀγάπης τὴν γράφουν «χρόνον μὲ χρόνον, ὥρα μὲ τὴν ὥρα οἱ Χριστιανοί», οἱ Ἅγιοι, οἱ Ἅγιοι πάντες τῆς Ἐκκλησίας μας. Αὐτὸ εἶναι μία ὥραία καὶ ἀδιαμφισβήτητος πραγματικότητα.

Τὸ ἔργον ὅμως αὐτὸ τῆς ἀγάπης τῶν χριστιανῶν, τῶν Ἁγίων, ἔχει ἓνα μυστικόν. Ποιὸ εἶναι αὐτό;

Ἡ ἀγάπη ὑπάρχει, εἶναι μικρὴ ἢ μεγάλη, πτωχὴ ἢ πλούσια, στενὴ ἢ ἀπέραντος κατὰ τὸ μέτρον τῆς πίστεως τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ τὴν ἀσκεῖ. Μὲ ἄλλα λόγια, μέτρον καὶ κανὼν τῆς ἀγάπης εἶναι ἡ ζωντανὴ χριστιανικὴ πίστις. Τὸ ἔργον τῆς ἀγάπης τὸ ἀπεργάζεται κυρίως ὁ πιστός, ὁ ἅγιος. Χωρὶς αὐτὴν τὴν ζωντανὴν πίστιν, ἀγάπη καὶ ἔργον ἀγάπης δὲν ὑπάρχουν.

Ἴδου μερικὰ παραδείγματα: Ὅπως ἐσημειώθη προηγουμένως, τὴν ἱστορία τῆς ἀγάπης μέχρι σήμερα τὴν ἔχουν γράψει οἱ χριστιανοί, οἱ Ἅγιοι. Πῶς ὅμως οἱ Ἅγιοι κατώρθωσαν καὶ ἐπέτυχαν τοὺς ἄθλους καὶ τὰς κατακτήσεις τῆς ἀγάπης; Τὴν ἀπάντησιν τὴν δίδει τὸ ἀποστολικὸν ἀνάγνωσμα: «Οἱ Ἅγιοι πάντες διὰ πίστεως εἰργάσαντο δικαιοσύνην» («τὴν φιλανθρωπίαν ἐνταῦθα δικαιοσύνην εἶπε», Χρυσόστομος). Ἦσαν ἄνθρωποι τῆς ἀγάπης διότι ἦσαν ἅγιοι.

Οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν εἶχαν ἀρκετὴν πίστιν εἰς τὸν Χριστόν, δὲν ἠμπόρεσαν νὰ θεραπεύσουν τὸ δαιμονισμένον ἐκεῖνο παιδί. Ὅταν δὲ ἐρώτησαν τὸν Κύριον «διατί;», ἡ ἀπάντησις ἦτο: «διὰ τὴν ἀπιστίαν ὑμῶν» (Ματθ. ιζ' 20). Ἀργότερα ὅμως, μετὰ τὴν Ἀνάστασιν, ὅταν ἡ πίστις των ἐσταθερο-

* Κήρυγμα πρὸς τὰ Μέλη τοῦ Φιλοπτώχου Ταμείου καὶ λοιποὺς συνεργάτας τοῦ προνοιακοῦ ἔργου τῆς ἐνορίας Ἁγίου Παύλου, ὁδοῦ Ψαρρῶν, Ἀθηνῶν κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων, 8 Ἰουνίου 1969.

ποιήθη τότε και «ἡ σκιά τοῦ Πέτρου» (Πράξ. ε' 15) θαυματουργοῦσε και ἐθεράπευε τοὺς ἀρρώστους, ὅπως ἐπίσης και τὰ «σουδάρια και σιμικίνθια (πετσέτες και μανδήλια)» τοῦ Παύλου (Πράξ. ιθ' 12).

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι οἱ χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐνωμένοι διὰ τῆς πίστεως μὲ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἀναστάντα Κύριον, τὸν παντοδύναμον, παίρνουν ἀπ' Αὐτὸν τὴν χάριν και τὴν δύναμιν διὰ νὰ συνεχίζουσι και ἐπαναλαμβάνουσι τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης και τὴν ζωὴν τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Κύριος ἐπομένως εἶναι Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ποιεῖ τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης διὰ τῶν πιστῶν. «Ὅταν ὁ ἀπόστολος Παῦλος μιλοῦσε διὰ τὸ ἔργον του ἔλεγεν «οὐκ ἐγώ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἢ σὺν ἐμοί» (Α' Κορινθ. ιε' 30). Καὶ ὅπως γράφει ἕνας σύγχρονος ὀρθόδοξος συγγραφεὺς «ἡ ζωὴ ἐνὸς ἀγίου δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ζωὴ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἐπαναλαμβανομένη ὀλίγον ἢ πολύ, κατὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν τρόπον ἢ ἀκριβέστερον εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ Λόγου, τοῦ Θεο-ἀνθρώπου Ἰησοῦ, παρατεινομένη... Τί εἶναι αἱ «Πράξεις τῶν Ἀποστόλων»; Εἶναι τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ τὰ ὁποῖα κάνουν οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ ἢ μᾶλλον τὰ κάνουν διὰ τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ζῆ ἐν αὐτοῖς και ἐνεργεῖ δι' αὐτῶν. Τί εἶναι οἱ «Βίοι τῶν Ἁγίων»; Τίποτε ἄλλο παρὰ ἕνα εἶδος συνεχίσεως τῶν «Πράξεων τῶν Ἀποστόλων». Μέσα εἰς αὐτοὺς τοὺς «Βίους» συναντᾷ κανεὶς τὸ ἴδιον Εὐαγγέλιον, τὴν ἴδιαν ζωὴν, τὴν ἴδιαν ἀλήθειαν, τὴν ἴδιαν δικαιοσύνην, τὴν ἴδιαν ἀγάπην, τὴν ἴδιαν πίστιν, τὴν ἴδιαν αἰωνιότητα, τὴν ἴδιαν «δύναμιν ἐξ ὑψους», τὸν ἴδιον Θεὸν και Κύριον. Διότι «Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς και σήμερον ὁ αὐτὸς και εἰς τοὺς αἰῶνας» (Ἰ. Πρόποβιτς, Ἄνθρωπος και Θε-άνθρωπος, σελ. 81,84).

* * *

Διὰ νὰ γίνῃ λοιπὸν ἕνα ἔργον ἀγάπης και σήμερα ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς ἀπαιτοῦνται δύο προϋποθέσεις:

Πρῶτον, ἡ ζωντανὴ πίστις, δηλαδὴ ἡ ἀγιότης. Ἡ πίστις, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται ὡς ἀγία ζωὴ, εἶναι ὁ ἀγωγὸς τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ. Ὅσον μεγαλύτερος εἶναι ὁ ἀγωγὸς αὐτὸς τῆς πίστεως, ὅσον πιὸ ἀγία εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ χριστιανοῦ, τόσον και μεγαλύτερα ἀποθέματα ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ θὰ διοχετεύωνται διὰ τοῦ πιστοῦ εἰς τὸν κόσμον. Χωρὶς τὴν πίστιν αὐτὴν, χωρὶς ἀγιότητα, χωρὶς τὸν ζωντανὸν σύνδεσμον μὲ τὸν Χριστόν, τὴν πηγὴν τῆς ἀγάπης, οὔτε σταγόνα ἀγάπης δὲν ἀναβλύζει εἰς τὸν κόσμον. Ἡ ἀνθρωπίνη ὑπαρξις εἶναι πτωχὴ και στεῖρα. Οἱ ἀποταμοὶ ὕδατος

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ

Οί πανηγυρικοί έορτασμοί τῆς μνήμης τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς πολλάς πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ φέρωμεν ἀκόμη μίαν φοράν εἰς τὸν νοῦν μας τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν.

Διὰ τοῦ δράματος τῆς Δαμασκοῦ ὁ διώκτης Σαῦλος μετεβλήθη εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, ὅστις διεκήρυξε: «Πάντα ἠγοῦμαι σκύβαλα εἶναι, ἵνα Χριστὸν κερδήσω» (Φιλιπ. γ', 8). «ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστός» (Γαλ. α', 21). «ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός» (Γαλ. β', 20).

Ὁ χριστοκεντρικὸς μυστικισμὸς τοῦ Ἀπ. Παύλου δὲν εἶναι ἄκαρπον καὶ νοσηρὸν συναίσθημα, ἀλλὰ συνοδεύεται ὑπὸ ἀπαραιμίλου δυναμισμού, ὁ ὁποῖος ἐκδηλοῦται εἰς τὰς πολυμόχθους περιουδείας τοῦ ἀνὰ τὸν εἰδωλοκρατικὸν κόσμον. Ὡς λέγει ὁ ἴδιος, «ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς

ζῶντος» τῆς ἀγάπης πηγάζουν ἀπὸ τὴν αἰώνιαν Πηγὴν, τὸν Χριστὸν καὶ διοχετεύονται διὰ τοῦ πιστεύοντος εἰς τὴν διψασμένην ἀνθρωπότητα. Ὁ Κύριος ἐδήλωσε κατηγορηματικά: «Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν».

Δεύτερον, ἡ κοινωνία μετὰ τῶν Ἀγίων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Οἱ Ἄγιοι συνέχισαν τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ. Τὸ ἔργον τῆς ἀγάπης τῶν Ἀγίων δὲν ἦτο παρὰ ἡ συνέχισις τοῦ ἔργου τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ. Ὑπάρχει ἐπομένως μία Παράδοσις ἀγάπης εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας. Αὐτὴν τὴν Παράδοσιν καλούμεθα οἱ σημερινοὶ Χριστιανοὶ νὰ συνεχίσωμεν. Νὰ ζήσωμεν δηλαδὴ καὶ νὰ ἐκδηλώσωμεν τὴν ἀγάπην, ὅπως τὴν ἔζησαν καὶ τὴν ἔδειξαν οἱ Ἄγιοι. Εἰς τὸ σημερινὸν ἔργον τῆς ἀγάπης, εἰς τὸν 20ὸν αἰῶνα, νὰ συναντᾶ κανεὶς τὸ ἴδιον Εὐαγγέλιον, τὴν ἴδια δύναμι, τὴν ἴδια πίστι, τὸν ἴδιο Κύριον. Νὰ κάνωμεν ἀκόμη τὸ ἔργον ἀγάπης ὄχι μόνοι μας, ἀλλὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ διὰ τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ἔργον τῆς ἀγάπης νὰ γίνεται «μετὰ πάντων τῶν Ἀγίων», μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους Χριστιανούς τῆς Ἐνορίας, οἱ ὁποῖοι εἶναι οἱ συνεχισταὶ τῆς Παραδόσεως τῆς ἀγάπης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. «Μιμηταὶ μου γίνεσθε, καθὼς καὶ ἠὲ Χριστοῦ» (Α' Κορ. ια' 1), παραγγέλλει ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Μιμηταὶ τοῦ ἔργου τῆς ἀγάπης τῶν Ἀγίων, ὅπως ἐκεῖνοι ὑπῆρξαν μιμηταὶ καὶ συνεχισταὶ τοῦ ἔργου τῆς ἀγάπης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἀγίας Ἐκκλησίας μας.

† Ὁ Ἀρχελοῦ ΕΥΘΥΜΙΟΣ

ὑπερβαλλόντως, ἐν θανάτοις πολλάκις. Ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον, τρις ἐρραβδίσθη, ἀπαξ ἐλιθάσθη, τρις ἐναυάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα· ὄδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις ληστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους (=ἐκ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ γένους), κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν (=ἐκ τῶν εἰδωλολατρῶν), κινδύνοις ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ. κινδύνοις ἐν θαλάσῃ, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις, κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι» (Β' Κορ. ια', 23-27).

Ὁ Παῦλος διὰ τῆς Χάριτος τοῦ Χριστοῦ ἔγινε «σκεῦος ἐκλογῆς... τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἐνώπιον ἐθνῶν τε καὶ βασιλέων υἰῶν τε Ἰσραὴλ» (Πράξ. θ', 15). Ὁ Παῦλος εἰς τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθείσας Ἐκκλησίας «ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον τέθεικε.. Θεμέλιον δὲ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι, παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστὸς» (Α' Κορ. γ', 10,11).

Περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἀπ. Παύλου ὁμιλεῖ κατὰ θαυμάσιον τρόπον ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὅστις μεταξὺ ἄλλων λέγει τὰ ἐξῆς (εἰς νεοελληνικὴν μετάφρασιν): «Καὶ καθὼς ἀκριβῶς, ὅταν ἀναφθῇ φωτιά, τὰ ἀγκάθια, ἀφοῦ ὀλίγον κατ' ὀλίγον καταστρέφονται, ὑποχωροῦν καὶ κάνουν τόπον εἰς τὴν φλόγα καὶ καθιστοῦν καθαρὰ τὰ χωράφια· τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν καὶ ὅταν ἡ γλῶσσα τοῦ Παύλου ἐξέβαλλε δυνατὴν φωνὴν καὶ σφοδροτέρα ἀπὸ τὴν φωτιάν κατηρθύνετο ἐναντίον ὄλων, ὑπεχώρουν ὅλα καὶ ἀπεσύροντο, καὶ ἐκδηλώσεις λατρείας πρὸς τοὺς δαίμονας καὶ (εἰδωλολατρικαί) ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις καὶ πατρικὰ ἔθιμα καὶ διαφθοραὶ τῶν νόμων καὶ πάθη τῶν κατοίκων διαφόρων χωρῶν καὶ ἀπειλαὶ τυράννων καὶ κακόβουλα σχέδια συμπατριωτῶν καὶ κακαὶ ἐνέργειαι ψευδαποστόλων· μᾶλλον δέ, καθὼς ἀκριβῶς ὅταν ὁ ἥλιος ἀνατέλλῃ καὶ τὸ σκότος ἐκδιώκεται καὶ τὰ ἄγρια ζῷα κρύπτονται καὶ καταφεύγουν τέλος εἰς τὰς φωλεὰς των καὶ οἱ λησταὶ δραπετεύουν καὶ ἐκεῖνοι, ποῦ διαπράττουν φόνους, ζητοῦν καταφύγιον εἰς τὰ σπήλαια καὶ οἱ πειραταὶ ἀπομακρύνονται καὶ οἱ ἀνοίγοντες τοὺς τάφους πρὸς κλοπὴν ἀναχωροῦν καὶ οἱ μοιχοὶ καὶ οἱ κλέπται καὶ οἱ λαθραίως εἰσερχόμενοι εἰς τὰς οἰκίας πρὸς κλοπὴν, ἐπειδὴ πρόκειται νὰ φανερωθῶν ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἀφοῦ φύγουν μακράν, προσπαθοῦν νὰ ἐξαφανίσουν τὸν ἑαυτῶν των καὶ ὅλα γίνονται φανερά καὶ λαμπρά, καὶ γῆ καὶ θάλασσα, διότι ὁ ἥλιος ἀπὸ ὑψηλᾶ καταυγάζει τὰ πάντα, τὰ πελάγη, τὰ βουνά, τὰς χώρας, τὰς πόλεις· τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν καὶ τότε, ὅταν ἐφανερῶθῃ τὸ (χριστιανικόν) κήρυγμα καὶ ὁ Παῦλος διεσκόρπισεν αὐτὸ παντοῦ, ἐξεδιώκετο μὲν ἡ πλάνη, ἐπανήρχετο δὲ ἡ ἀλήθεια,

λιπαροὶ δὲ ἄτμοι καὶ ὄσμαι (κνίσσαι) καὶ παπνὸς (ἄπὸ τὸ κρέας, ποῦ ἐψήγето εἰς τὰς εἰδωλολατρικὰς θυσίας) καὶ κύμβαλα καὶ τύμ-πανα καὶ μέθαι καὶ ὀργιώδεις διασκεδάσεις καὶ πορνεῖαι καὶ μοιχεῖαι καὶ τὰ ἄλλα, ποῦ δὲν εἶναι καλὸν οὔτε νὰ τὰ ἀναφέρωμεν καὶ ποῦ ἐτελοῦντο εἰς τοὺς ναοὺς τῶν εἰδώλων, ἐσταματοῦσαν καὶ κατεστρέφοντο, ἀφοῦ ἔλυωναν καθὼς ἀκριβῶς τὸ κερὶ ἀπὸ τὴν φωτιάν, καὶ ἀφοῦ ἔκαίοντο καθὼς ἀκριβῶς τὰ ἄχυρα ἀπὸ τὴν φλό-γα· ἡ δὲ λαμπρὰ φλόξ τῆς ἀληθείας ἀνῆρχετο ὀλοφώτεινη καὶ ὑψηλὴ πρὸς τὸν οὐρανὸν» (Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Δ' ὁμιλία εἰς τὸν Ἄπ. Παῦλον, Migne 'E. Π. 50,494-495).

Ἐν τῷ Ἄπ. Παῦλος δὲν ἐθεμελίωσε μόνον τὰς πλείστας τῶν Χρι-στιανικῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἔγραψε πρὸς αὐτὰς καὶ θαυμασίας ἐπιστολάς, αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν τὸν θαυμασμὸν διὰ τὸν πλοῦτον τοῦ Χριστοκεντρισμοῦ καὶ τοὺς θησαυροὺς, τοὺς ὁποίους περι-κλείουν. Λέγει πάλιν χαρακτηριστικῶς ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος: «Αἱ Ἐπιστολαὶ τοῦ Ἄπ. Παύλου εἶναι μεταλλεῖα καὶ πηγαὶ τοῦ Πνεύματος· μεταλλεῖα μὲν, διότι παρέχουν εἰς ἡμᾶς πλοῦτον πολυ-τιμότερον ἀπὸ κάθε χρυσάφι· πηγαὶ δέ, διότι οὐδέποτε στεριεύουν· ἀλλ' ὅσον καὶ ἐὰν ἀντλήσῃς ἀπὸ αὐτὰς ὕδωρ, τόσον καὶ πολὺ περισ-σότερον αὐταὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ρέουν. Φανερὰ ἀπόδειξις αὐτοῦ θὰ ἦδύνατο νὰ γίνῃ ὅλος ὁ χρόνος, ποῦ ἐπέρασεν ἀπὸ τότε... Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ χρονικὸν διάστημα πολλοὶ μὲν συγγραφεῖς, πολλοὶ δὲ διδάσκαλοι καὶ ἐξηγηταὶ πολλὰς φορὰς ἤντηλῃσαν πολλὰ ἀπὸ ἐκεῖ, ἀλλ' οὐδὲν ἐξήντηλῃσαν τὸν ἀποθησαυρισμένον πλοῦτον. Ὁ θη-σαυρὸς δὲν εἶναι αἰσθητὸς· διὰ τοῦτο δὲν ἐξοδεύεται μὲ τὸ πλῆθος τῶν χειρῶν, ποῦ σκάπτουν, ἀλλὰ γίνεται μεγαλύτερος καὶ περισ-σεύει. Καὶ διατὶ ἀναφέρω τοὺς παλαιούς; Πόσοι θὰ ὀμιλήσουν κα-τόπιν ἡμῶν καὶ ὕστερα ἀπὸ ἐκείνους πάλιν ἄλλοι, καὶ ὅμως δὲν θὰ παύσῃ νὰ ῥέῃ ἐκ τῆς πηγῆς ὁ πλοῦτος, οὔτε θὰ ἐξαντληθοῦν τὰ μέταλλα; Διότι εἶναι πνευματικὰ καὶ δὲν εἶναι φυσικὸν νὰ ἐξαν-τλοῦνται ποτὲ» (Ὁμιλία εἰς τὸ χωρίον Β' Κορ. 8', 13 ἐν Migne 'E. Π. 51,291).

Ἀληθῶς ὁ Παῦλος μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰῶνων θὰ μᾶς διδάσκη διὰ τῶν ἐπιστολῶν του καὶ θὰ μᾶς ἐπαναλαμβάνῃ «Μιμηταὶ μου γίνεσθε, καθὼς ἀγῶ Χριστοῦ» (Α' Κορ. ια' 1).

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Γενικὸς Διευθυντὴς τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΕΠΙΒΟΛΗ ΕΠΙΤΙΜΙΩΝ

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 9 φύλλον τῆς 1ης Μαΐου ἐ.ε. τοῦ «Ἐφημερίου» διαπραγματευόμενος ὁ αἰδесиμολογιώτατος πατὴρ Ἑλευθεριος Πετριτσόπουλος τὸ ζήτημα τῆς ἐξομολογήσεως τῶν ἀσθενῶν, διατυπώνει τὴν προσωπικὴν του γνώμην, καθ' ἣν, ἐὰν διὰ τινὰ ἐξομολογηθέντα ἀσθενῆ ἢ ἐπιβολὴ ἐπιτιμίων «κριθῆ ἀπαραίτητος, τότε ταῦτα θὰ πρέπη νὰ ὀρίζωνται διὰ τὸν μετὰ τὴν ἴασιν χρόνον, νὰ ἔχουν πρακτικὸν χαρακτῆρα καὶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ πρέπη νὰ συνδυάζωνται μὲ τὸν προσωρινὸν ἀφορισμὸν, τὴν ἀναβολὴν δηλονότι τῆς Θ. Κοινωνίας, ὅσον δὴ ποτε μεγάλα καὶ ἂν εἶναι τὰ ἁμαρτήματα καὶ ὅσον δὴ ποτε ἐλαφρά καὶ ἂν εἶναι ἢ ἀσθένεια... Νὰ ἐπιτρέπη λοιπὸν ἀμέσως τὴν Θ. Κοινωνίαν, ἀνεξαρτήτως ἁμαρτιῶν...».

Ἐχαρακτήρισα τὴν γνώμην ταύτην ὡς προσωπικὴν τοῦ αἰδесиμολογιωτάτου ἀρθρογράφου, διότι δὲν τὴν στηρίζει ἐπὶ αὐθεντικῆς τινος μαρτυρίας. Καθ' ὅσον δὲ γνωρίζω, δὲν ὑπάρχει ἐπίσημος τοιαύτη. Τοῦναντίον ἢ ἀναβολὴ τῆς συγχωρήσεως, εἰς ὅσας περιπτώσεις ἐπιβάλλεται, ἔνεκα τοῦ εἴδους τῆς ἁμαρτίας, εἶναι παράδοσις τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, «ἐνθα ἢ ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῶν ἁμαρτιῶν ἀπόλυσις ἐχορηγεῖτο μετὰ τὴν ἔκτισιν τῶν ἐπιβεβλημένων ἐπιτιμίων» (Χρ. Ἀνδρούτσου, Δογματικὴ σελ. 388). Ὁ ἀπ. Παῦλος ὑπέβαλε πρῶτον τὸν βαρέως ἁμαρτήσαντα ἐκεῖνον τῆς Κορίνθου εἰς τὸ ἐπιτίμιον· καὶ ὅταν ἐκεῖνος ἔδειξεν ἐμπράκτως τὴν μετάνοιάν του, τότε τὸν συνεχώρησε καὶ τὸν ἔκαμε καὶ πάλιν δεκτὸν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν (Α' Κορινθ. ε' 1,5· Β' Κορινθ. β' 6-8). Δι' ὃ καὶ ὁ ἱερός Χρυσόστομος παρατηρεῖ τὰ ἐξῆς: «Δῆλον τὸν πλημμελήσαντα ἕως ἂν ἐξιλεύσῃ τὸν Θεὸν· μὴ ἀφῆς λελυμένον, ἵνα μὴ πλέον δεθῆ τῇ τοῦ Θεοῦ ὀργῇ· ἂν ἐγὼ δῆσω, ὁ Θεὸς οὐκέτι δεσμεῖ· «εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα». Μὴ δὲ ὠμότητος νόμιζε τὸ τοιοῦτον καὶ ἀπανθρωπίας, ἀλλὰ τῆς ἄκρας ἡμερότητος καὶ τῆς ἀρίστης ἰατρείας καὶ πολλῆς τῆς κηδεμονίας» (Ὁμιλία ΙΔ' εἰς τὴν Β' Κορινθ.).

Ὁ δογματικὸς Χρ. Ἀνδρούτσος, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθέντων, σημειώνει καὶ τὰ ἐξῆς: «Ὁ ἱερεὺς ὡς κριτὴς ἀπολύων ἢ μὴ τὸν ἁμαρτωλὸν τῶν δεσμῶν τῆς ἁμαρτίας, ἐπιβάλλει κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ ποινάς» (Δογματ. σελ. 384).

Ἄλλος δογματικὸς, ὁ Δυοβουνιώτης, παρατηρεῖ: «τὰ ἐπιτίμια δύνανται νὰ ἐπιβληθῶσιν εἰς ἀπολυθέντας καὶ μή... εἰς τοὺς δευτέρους ὅπως παρασκευασθῶσι εἰς εἰλικρινῆ μετάνοιαν...» (Τὰ Μυστήρια, σελ. 144 σημ. 4η).

Καὶ ὁ Μεσολωρᾶς· «ἐὰν ὁ πνευματικὸς εὕρη ἐν τῷ ἐξομολογούμενῳ ἁμαρτήματα θανάσιμα καὶ βαρέα, δικαιούται νὰ μὴ παρέχη τὴν τούτων ἄφεσιν» (Συμβολικὴ τ. Β' σελ. 304).

Ὁ δὲ Ρῶσος δογματικὸς Μακάριος λέγει· «Ὁ Κύριος ἐδώρησατο τοῖς ποιμέσι τῆς Ἐκκλησίας τὴν θείαν ἐξουσίαν... οὐχὶ τοῦ ἀθαιρέτως δεσμεῖν καὶ λύειν, ἀλλὰ τὸναντίον τοῦ ἀφιέναι τὰς ἁμαρτίας οἷς ἐστὶ δυνατόν συνωδᾷ τῇ μετανοίᾳ καὶ τῷ βαθμῷ τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τοῦ μὴ ἀφιέναι αὐτὰ τοῖς ἀναξίοις διὰ τε τὸ ἀμετανόητον καὶ τὸ βάρος τῶν ἰδίων πταισμάτων» (Δογματικὴ σελ. 462 ἐξ.).

Τέλος καὶ ὁ Π. Τρεμπέλας παρατηρεῖ, ὅτι «τῇ ἐξομολογήσει ἐπακολουθεῖ ἡ ἀπόλυσις ἢ ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν ἐκτὸς ἐὰν ὁ πνευματικὸς ἱερεὺς εὕρισκῃ ἐνδεικνύμενον... νὰ ἀναβάλῃ πρὸς καιρὸν ταύτην» (Δογματικὴ Τόμ. Γ' σελ. 272).

Τοιαύτη ἐντολὴ παρέχεται καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιερέως διὰ τοῦ «Ἐνταλτηρίου Γράμματος» πρὸς τὸν πρεσβύτερον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνατίθεται τὸ ἔργον τῆς Ἐξομολογήσεως. «... ὅθεν καὶ δῆσει μὲν, ἀ δεῖ δεθῆναι, λύσεις δὲ πάλιν τὰ λύσεως ἄξια...».

Ὅλαι σχεδὸν αἱ μαρτυρίαι αὐταὶ παρατίθενται εἰς τὸ ὑπὸ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας ἐκδοθὲν πρὸ δεκαετίας εἰδικὸν ἔργον «Ὁ Πνευματικὸς καὶ τὸ ἔργον του» (σελ. 111-112). Δέον δὲ νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία προλογίζουσα τὸ βιβλίον αὐτό, γράφει, ὅτι ἐπιθυμία τῶν διοικούντων τὸν Ἱεραποστολικὸν τοῦτον Ὄργανισμὸν εἶναι «νὰ ἐκληφθῇ (τὸ ἐν λόγῳ βιβλίον) ὡς μία ἐπὶ πλεον ἐκδήλωσις καὶ ὑπογράμμισις τῆς σημασίας καὶ ἐκτιμήσεως, ἣν ἀποδίδομεν εἰς τὰς καταβαλλομένας θεαρέστους προσπαθείας παρ' ἀπάντων τῶν περὶ τὴν Ἱεράν Ἐξομολόγησιν ἀσχολουμένων καὶ ὡς ἀπαρχὴ μιᾶς νέας σειρᾶς ἐνεργειῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν προσπαθειῶν τούτων, διὰ τὰς ὁποίας τόσον ἀπαραίτητος εἶναι ἡ ὑπαρξίς τῶν καταλλήλων καὶ μετὰ κύρους συντεταγμένων εἰδικῶν βοηθημάτων» (σελ. Ζ').

Οὕτω λοιπὸν κατ' ἐπανάληψιν γράφεται καὶ εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ὅτι ἡ ἄφεσις ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ δὲν παρέχεται ὑποχρεωτικῶς πάντοτε μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν, ἀλλ' ὡσάνκις ἕνεκα τοῦ βάρους τῶν ἐξομολογηθέντων ἁμαρτημάτων δέον νὰ ὀρισθῇ ἐπιτίμιον, ἀναβάλλεται νὰ δοθῇ μετὰ τὴν ἔκτισιν τοῦ ἐπιτιμίου. Καὶ εἰς μὲν τὴν σελ. 94 ἀναφέρονται λόγοι τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν, καθ' οὓς «δέον ἐστὶ τοὺς ἐφ' ἁμαρτίας λέγοντας μετανοεῖν ἀφορίζειν χρόνον ὠρισμένον κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ ἁμαρτήματος· ἔπειτα μετανοοῦντας προσλαμβάνεσθαι ὡς πατέρες

υιούς» (Ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τόμ. Β' σελ. 22-23). Εἰς δὲ τὴν σελ. 95 γράφεται ὅτι κατὰ τὸν Γ' ἕως τὸν Ε' αἰῶνα τὰ μὲν ἐπιτίμια διὰ τοὺς ὑποπίπτοντας εἰς βαρέα παραπτώματα ἦσαν αὐστηρότατα, ἐξικνούμενα μέχρι 18 ἐτῶν ἀποχῆς ἀπὸ τῆς Θ. Κοινωνίας, μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν τῶν εἰς ἐκάστην περίπτωσιν ὀρισθέντων ἐτῶν ἀποχῆς οἱ μετανοήσαντες «συνεχωροῦντο ὑπὸ τῶν κληρικῶν καὶ μετελάμβανον τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων».

Εἶναι βεβαίως γνωστὸν, ὅτι σήμερον τὰ μακρότατα ἐκεῖνα ἐπιτίμια συνεμήθησαν, βάσει ἄλλως τε τόσον τῶν λόγων τοῦ Μ. Βασιλείου, ὅστις συνιστᾷ «ὀρίζειν μὴ χρόνῳ ἀλλὰ τρόπῳ τῆς μετανοίας τὴν θεραπείαν», ὅσον καὶ ἄλλων συναφῶν συνοδικῶν ἀποφάσεων. Πλὴν εἰς τὸν ὑπὸ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας ἐκδοθέντα ὀδηγὸν ρητῶς γράφεται, ὅτι δὲν πρέπει «νὰ συντάμωμεν ὑπὲρ τὸ δέον τὰς προθεσμίας» τῶν ἐπιτιμίων (σελ. 102). Τοῦτο δὲ διότι «οἱ ἔμπειροι πνευματικοὶ γνωρίζουν πολλὰς περιπτώσεις ἐπανόδου εἰς τὴν αὐτὴν ἁμαρτίαν μετὰ τινος Κοινωνίας ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐπιεικείᾳ» (σελ. 102 καὶ 105). Περὶ τῆς ἀναβολῆς τῆς ἀφέσεως, ὅταν πρόκειται περὶ σοβαρῶν ἁμαρτημάτων, γράφεται ἐπίσης καὶ εἰς τὰς σελ. 113 καὶ 114.

Ταῦτα βεβαίως ἰσχύουν διὰ τὸν ὑγιῶς ἔχοντα ἐξομολογούμενον ἢ τὸν ἀσθενοῦντα μὲν, μὴ διατρέχοντα ὅμως κίνδυνον θανάτου. Διότι περὶ τούτου γράφονται εἰς τὴν σελ. 112 τοῦ ἐν λόγῳ βιβλίου τὰ ἑξῆς: «Ἄλλως πως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ὅταν ὑπάρχουν εἰδικοί λόγοι. Ὅταν δηλ. ὁ ἐξομολογούμενος εἶναι βαρέως ἀσθενῆς καὶ ὑπάρχει κίνδυνος θανάτου ἢ ἐν καιρῷ πολέμου, ὅταν οἱ στρατιῶται συμμετέχουν εἰς μάχας ἢ ὅταν πρόκειται νὰ ταξιδεύσῃ τις μακρὰν, ὅπου δὲν ὑπάρχει Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία κττ. Εἰς τὰς περιστάσεις αὐτάς, ἐφ' ὅσον ὁ ἐξομολογούμενος ὑπόσχεται νὰ μὴ ἐπαναλάβῃ τὰς ἁμαρτίας, ποὺ ἔκαμεν, ὁ Πνευματικὸς ἀναγινώσκει τὴν συγχωρητικὴν εὐχὴν καὶ παρέχει τὴν ἀφῆσιν καὶ ἐπιτρέπει τὴν Θ. Κοινωνίαν, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἐπιτίμιον ὁ ἐξομολογηθεὶς, ὅταν παρέλθῃ ὁ κίνδυνος». Τὴν αὐτὴν ὀδηγίαν παρέχει καὶ ὁ ἅγιος Μεσημβρίας (πρώην Κῶου) Σεβασμ. κ. Ἐμμανουὴλ (Καρπάθιος) γράφων εἰς τὸν Α' τόμον (ἔκδ. Β') τῆς Ἐξομολογητικῆς του σελ. 420, ὅτι μετὰ τὴν συγχωρητικὴν εὐχὴν αὐχαιῶν, ἂν πρόκειται περὶ διατρέχοντος κίνδυνου θανάτου, νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ θεία Μετάληψις».

Τὰ πράγματα λοιπὸν εἶναι σαφῆ μὴ ἐπιδεχόμενα ἀμφισβήτησιν. Ἡ προσωπικὴ γνώμη τοῦ π. Ἐλευθερίου εὐρίσκειται εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὰς γνώμας τῶν Ὁρθοδόξων Καθηγητῶν τῆς Δογματικῆς καὶ δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν ἐπίσημον γνώμην τῆς Ἐκκλη-

Ἰωάννου τῆς Κρονστάδης

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΛΑΤΡΕΙΑ

Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Α'

Τί εἶναι ἡ Λειτουργία; Ὁ Μυστικός δεῖπνος, ὁ γάμος τοῦ Ἄρνιου, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ ἐνώνεται μὲ τίς ψυχὰς τῶν πιστῶν. Τί εἶναι ἡ ἅγια Τράπεζα; Τὸ Σινᾶ τῆς Θεοφανείας, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνέβη ὁ ἀληθινὸς Νομοθέτης καὶ Κριτὴς τοῦ Κόσμου. Ὁ Ἱερεὺς, ὡς ὁ Μωϋσῆς, παριστάμενος τῷ Κυρίῳ, συνομιλεῖ μαζί του, σὰν μὲ ἓνα φίλον καὶ τελεῖ τὸ φοβερὸ μυστήριον τῆς καταλλαγῆς τῶν ἀνθρώπων μὲ τὸν Θεόν, μὲ τὸ νὰ προσφέρῃ τὴν ἐξιλεωτικὴν καὶ καθαρτικὴν ἀναίμακτον θυσίαν «ὕπερ τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων». Τί εἶναι ἡ ἅγια Τράπεζα; Ὁ θεῖος Γολγοθᾶς, στὸν ὁποῖον ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανε διὰ τὰς ἀμαρτίας τοῦ κόσμου ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ. Νά, μπροστά πίσω καὶ πάνω ἀπὸ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, τὸν Γολγοθᾶ, εἶναι ὁ Σταυρός. Νά, μπροστά σας εἶναι ἡ Μητέρα τοῦ Θεοῦ ποὺ στέκει κοντὰ στὸν Σταυρὸ τοῦ Υἱοῦ τῆς καὶ κλαίει πικρά, καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ὁ ἀγαπημένος Μαθητὴς καὶ φίλος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποὺ καὶ αὐτὸς κλαίει. Μπροστά σας εἶναι ὁ Γολγοθᾶς, ἀληθινὰ Γολγοθᾶς. Θυμηθῆτε καλά, τί συνέβη στὸ Γολγοθᾶ γιὰ σᾶς, κλάψετε γιὰ τίς ἀμαρτίες σας καὶ μὴ σταυρώσετε δεύτερη φορὰ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, γιατί ἂν ζῆτε ἀμετανόητα καὶ ἀμαρτάνετε ἀθεόφοβα «ἀνασταυροῦτε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ». Τί εἶναι ἡ ἅγια Τράπεζα; Θρόνος τοῦ βασιλέως τῶν βασιλευόντων καὶ Κυρίου τῶν κυριευόντων ἀπὸ τὸν ὁποῖον δίδει τίς ἐντολὰς τοῦ πρὸς τοὺς πιστοὺς, ὁ θρόνος τοῦ Κριτοῦ ποὺ ἔχει δικαίωμα νὰ κρίνῃ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ καὶ τοὺς λαοὺς

σίας μας, διατυπωθεῖσαν εἰς τὸ βιβλίον «Ὁ Πνευματικὸς καὶ τὸ ἔργον του» τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας.

Ὁ ἀσθενὴς δέον βεβαίως νὰ μᾶς εἶναι συμπαθής. Οὐδόλως ὅμως ἐπιτρέπεται ἢ πρὸς αὐτὸν συμπάθειά μας νὰ μᾶς παρασύρῃ ἐν τῇ ἐνασχῆσει τῶν ἱερατικῶν καθηκόντων μας εἰς ἐνεργείας μὴ συμφώνους πρὸς τὰς ἐπισήμους ὁδηγίας τῆς Ἐκκλησίας.

Ἄρχιμ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ

ἐν τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ (Ψαλ. 95,13), ἡ ἔδρα τοῦ θεοῦ Διδασκάλου τοῦ ἔχοντος «ρήματα ζωῆς αἰωνίου» (Ἰω. 6,68). Τί εἶναι τὸ ἱερό; Ὁ Οὐρανός, ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ὁ Παράδεισος ποῦ ἐκλείσθη κάποτε στοὺς γηίνους ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἄνοιξε ἐσχάτως διὰ τοῦ Σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ. Τί εἶναι ἡ Ὠραία Πύλη; Ἡ πύλη τῆς οὐρανόου βασιλείας, πύλη τοῦ Οὐρανοῦ, πύλη τοῦ Παραδείσου. Γιατί ἐπάνω στὴν Ὠραία Πύλη ζωγραφίζεται ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου; Γιατί εἶναι ἀρχὴ τῆς σωτηρίας μας καὶ αἰτία τοῦ ὅτι ἄνοιξε γιὰ μᾶς ἡ πύλη τῆς οὐρανόου Βασιλείας. Ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος ἡ ἴδια ὀνομάζεται «Πύλη», διὰ τῆς ὁποίας εἰσερχόμεθα ἐμεῖς στὸν Παράδεισο καὶ «Θυρωρὸς» γιατί αὐτὴ ἄνοιξε τὸν Παράδεισον μὲ τὸ νὰ σαρκωθῆ ἀπὸ αὐτὴν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Στὴν Ὠραία Πύλη βλέπομε τὸν ἀρχάγγελο Γαβριὴλ καὶ τὴν Παρθένον Μαρίαν: Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι διὰ τῆς ἐνσαρκώσεως ὁ Οὐρανὸς ἐνώθη μὲ τὴ γῆ, οἱ ἄγγελοι συναναστράφησαν τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀπετέλεσαν μαζί τους μίαν ἐκκλησίαν. Οἱ εὐαγγελιστὰὶ ζωγραφίζονται στὴν Ὠραία Πύλη ὡς κήρυκες τῆς σωτηρίας μας, ὡς παιδαγωγοὶ μας, ποῦ μᾶς ὀδηγοῦν στὸν Χριστὸν μὲ τὸ κήρυγμά τους περὶ τῆς ἐνσαρκώσεως, τῆς διδασκαλίας, τῶν θαυμάτων, τοῦ πάθους, τοῦ θανάτου, τῆς ἀναστάσεως καὶ ἀναλήψεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς αἴτιοι τῆς πίστεώς μας εἰς τὸν Χριστὸν, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν εἰσερχόμεθα εἰς τὸν Παράδεισον χωρὶς ἐμπόδια.

Τί ὑπάρχει στὴ γῆ πιὸ μεγαλειώδες, πιὸ συγκινητικό, πιὸ ζωοποιὸ ἀπὸ τὴ θεία Λειτουργία; Ἐδῶ εἶναι ἀποτυπωμένο καὶ τελεσιουργεῖται τὸ μυστήριον τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Ἐνώνει τὸ Θεὸ μὲ τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴν ἐνσάρκωσιν, τὴν θεία διδασκαλία, τὰ πάθη, τὸν θάνατο, τὴν ταφή, τὴν ἀνάστασιν. Εἶναι τὸ μυστήριον τῆς ἀνακαινίσεως καὶ θεώσεως τῆς ἀνθρωπότητος, τὸ μυστήριον τῆς ἐνώσεως τῶν ἀνθρώπων μὲ τὸν Θεό, ποῦ πραγματοποιεῖται μὲ τὴν «βρῶσιν» τοῦ σώματος καὶ τὴν «πόσιν» τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι τόσο μεγαλειώδες, ὥστε καταπλήττει τὸν νοῦν καὶ ἐξίστα τὸν λογισμὸν καὶ ὀδηγεῖ ἄθελα κάθε λογικὸ χριστιανὸ στὴν εὐλάβεια, τὴν εὐχαριστίαν, τὴν δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, ποῦ γίνεται στὴ λειτουργία, ξεπερνᾷ μὲ τὸ μεγαλεῖο του, ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἔλαβαν χώραν στὸν κόσμον καὶ τὴν ἴδια τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου. Εἶναι ἡ οὐράνια λατρεία τοῦ Θεοῦ στὴ γῆ, καὶ τὸ νὰ παρίσταται κανεὶς σ' αὐτὴν ἀξίως εἶναι μακαριότης, εἰρήνη καὶ εὐφροσύνη γιὰ τὴν ψυχὴ. Τρέφει τὸ νοῦ, τέρπει τὴν καρδιά, προκαλεῖ δάκρυα συγκινήσεως, εὐλαβείας, εὐχαριστίας, παρακινεῖ στὰ γεμᾶτα αὐταπάρνηση ἔργα

ἀγάπης, εὐσπλαγγνίας, συμπόνιας γιὰ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἐνώνει ὄλους μὲ ἕνα δεσμὸ ἀδελφοσύνης, ἐνώνει οὐρανὸ καὶ γῆ, ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους, φαιδρύνει τὰ πάντα μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀθανασίας.

Γιατὶ ὅμως τόσο συχνὰ οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀδιάφοροι γιὰ τὴ Λειτουργία; Γιατὶ δὲν ἔχουν κρίση, γιατί ἔχουν ὀλιγοπιστία καὶ ἀπιστία, καὶ παρασύρονται ἀπὸ τὰ πάθη; Γιατὶ ἀγαποῦν πιδὸ πολὺ τὸ θέατρο ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία; τὴν πολυλογία καὶ τὶς γελοιοποιεῖς τῶν ἠθοποιῶν, παρὰ τὴν θεία λατρεία; Στὸ θέατρο ἀναπαριστᾶται ἢ συνηθισμένη, μάταιη, γεμάτη πάθη καὶ προσδοκίαι, θέλητρα καὶ ἀπογοητεύσεις ζωῆ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὶς πίκρες καὶ τὶς χαρὲς τῆς, μὲ τὴ φτώχεια, τὸν πλοῦτο καὶ τὶς ἀνέσεις τῆς, μὲ τὸν πατριωτισμὸ τῆς καὶ τὶς προσδοκίαις τῆς, μὲ τὶς ἀρετὲς καὶ τὰ ἐλαττώματά τῆς, μὲ τὴ σαρκική τῆς ἀγάπη καὶ τὸ πάθος ἢ τὸ μῖσος. Ὁ ἄνθρωπος, σὰν σὲ καθρέφτη, καμαρώνει στὸ θέατρο! Διασκεδάζει μὲ τὸν ἑαυτὸ του καὶ συχνὰ μὲ τὰ ἐλαττώματά του, τὰ χειροκροτεῖ, τὰ ἐπιδοκιμάζει, καὶ ἀμείβει πλούσια τὸ ἀριστοτεχνικὸ τους παρουσίασμα. Γιὰ τὴ Λειτουργία ὅμως ὁ ἄνθρωπος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ἀπροετοίμαστος, ἀνάξιος νὰ ζήσει τὴ ζωὴ τῆς, νὰ αισθανθῆ τὸ μεγαλεῖο τῆς καὶ τὴν σημασία τῆς γιὰ τὴ σωτηρία, νὰ ἐμποτισθῆ μὲ αὐτή, νὰ πνευματοποιηθῆ, νὰ σωθῆ· γήινος εἶναι καὶ πρὸς τὴ γῆ στρέφεται. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄνθρωποι γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ Λειτουργία εἶναι στὸν κόσμον αὐτὸ τὸ πᾶν.

Ἄς μὴ σκανδαλίζει κανένα ἡ μονότονος ὁμοιομορφία τῆς Λειτουργίας, ποὺ εἶναι πάντοτε ἡ ἴδια, ἀλλὰ κάθε ὀρθόδοξος Χριστιανὸς καὶ μὲ τὰ αὐτιά του καὶ μὲ τὴν καρδιά του νὰ προσπαθῆ νὰ εἰσχωρῆ εἰς τὸ βάθος τοῦ περιεχομένου τῆς Λειτουργίας, εἰς τὸ βάθος, τὸ πλάτος, τὸ ὕψος καὶ τὸ μήκος τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἁμαρτωλὸν κόσμον ποὺ χάνεται στὴν ἁμαρτία.

Ἄς συλλογίζεται τὴν ἀμέτρητα μεγάλη θυσία, ποὺ προσέφερε ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν ὀνόματι τοῦ Οὐρανοῦ Πατρός Του, διὰ τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου. Ἄς προσπαθῆ νὰ αισθανθῆ πόσο ὁ Θεὸς ἠγάπησε τὸν κόσμον, ὥστε νὰ δώσει τοῦ Υἱόν του τὸν μονογενῆ. Ἄς θαυμάζει τὸ θαῦμα τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τῆς θεώσεώς μας, δι' Αὐτοῦ, καὶ ἅς εἶναι αἰωνίως ἐγνωμὼν εἰς τὸν Κύριον καὶ ἅς ἀπαντᾷ στὴν ἀγάπη μὲ ἀγάπη φλογερὴ καὶ σταθερὴ, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἀπόστολοι, οἱ ἱεράρχαι, οἱ μάρτυρες, οἱ ὄσιοι.

Ἡ Λειτουργία διὰ τοὺς πιστοὺς εἶναι τὸ ἀντιστάθμισμα καὶ ἡ ἄμυνα κατὰ τῆς συνεχοῦς φθορᾶς ποὺ κυριαρχεῖ στὸν κόσμον,

ὁ ἁγιασμός ἐκείνων ποὺ ἐκκληιδώθησαν μὲ τὸ νὰ πέσουν στὴν ἁμαρτίαν, ἢ διόρθωσις τῶν ἁμαρτωλῶν, ἢ ἀνόρθωσις τῶν πεσόντων, ἢ ἀπόρριψις τοῦ αἵσχους τῆς ἁμαρτίας, εὐωδία ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Σεῖς κουρασμένοι ἀπὸ τὴ φθορά, γήινοι, ἀφοῦ καθαρίσετε πρῶτα τὰ αἰσθήματα καὶ τὶς σκέψεις σας, ἐλᾶτε στὴ Λειτουργία, καὶ ἀντλήσατε ἀφθαρσίαν. Γήινοι καὶ προσκολλημένοι στὴ γῆ, ἐλᾶτε, ἀπολαύσατε τὴν οὐράνιο βασιλεία, εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι βασιλεία χάριτος.

“Ὅλοι ἀγαπᾶμε τὴ ζωὴ· ὅμως δὲν ὑπάρχει ἀληθινὴ ζωὴ χωρὶς τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἡ Λειτουργία εἶναι τὸ ταμεῖον καὶ ἡ πηγὴ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς, γιὰτὶ σ’ αὐτὴν ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, Κύριος τῆς ζωῆς, παραθέτει στοὺς πιστοὺς τὸν ἑαυτό του ὡς τροφή καὶ ποτὸ καὶ δίδει εἰς ἐκείνους ποὺ τὸν κοινωνοῦν ζωὴ μὲ ἀφθονίαν, ὅπως ἄλλωστε ὁ ἴδιος λέγει: ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἶμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον (Ἰω 6,54). Ἐγὼ ἦλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσι καὶ περισσὸν ἔχωσι (Ἰω. 10,10). Ὅμως ὁ αἴτιος τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου διάβολος μὲ ὄλες τοῦ ἄδου τὶς δολοπλοκίαις προσπαθεῖ νὰ ἀποτρέψῃ τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τὸ Ποτήριον τῆς ζωῆς, φέρνοντάς τοὺς ὀλιγοπιστίαν, ψυχρότητα, ὀλιγωρίαν διὰ τὸ μέγιστο αὐτὸ μυστήριον τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, γιὰ νὰ κρατῆ τοὺς ἀνθρώπους στὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἁμαρτίας. Εἶναι ἀναγκαῖον νὰ θερμαίνωμε συνεχῶς περισσότερο μέσα στὶς καρδιές μας τὴν πίστη στὸ Χριστὸ καὶ τὴν ἀπέραντη ἀγάπη του, νὰ συλλογιζώμεθα συχνότερα τὰ θαύματα τῆς προνοίας του, νὰ διαβάζωμε τακτικώτερα τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, νὰ σκεπτόμεθα βαθειὰ αὐτὸ ποὺ διαβάσαμε, νὰ εἰσχωροῦμε εἰς τὸν ἑαυτόν μας, νὰ βλέπωμε τὴν πνευματικὴν μας πτωχεῖα, τὴν καταδίκη μας, τὴν τύφλωσίν μας, τὴν γυμνότητα, νὰ πεινᾶμε καὶ νὰ διψᾶμε γιὰ τὴν δικαιοσύνην, δηλ. τὴν ἐπανόρθωσιν καὶ τὸ δίκαιο, χωρὶς τὴν ὁποῖαν δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ εἰλικρινὴς καὶ μὲ θερμὴ ἀγάπην συμμετοχὴ εἰς τὰ ἅγια μυστήρια κατὰ τρόπον ὠφέλιμον καὶ καρποφόρον. Εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἀποκοποῦμε ἀπὸ τὴ μεγάλη ἀγάπην γιὰ τὶς ἐπίγειες ἡδονές, ποὺ ἐμποδίζουν τὴν οὐράνιον ἀγάπην σὲ πολὺ ἄσχημο βαθμὸ. Πᾶσαν τὴν βιωτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν, αὐτὰ τὰ τόσον σοβαρὰ λόγια τοῦ Χερουβικοῦ Ὑμνου, μένουσιν γιὰ τοὺς πιὸ πολλοὺς χριστιανοὺς φωνὴ βοᾶσα ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Πόσο μάταιοι ἐγίναμε, πόσο ξεπέσαμε πνευματικὰ ἐξ αἰτίας τῶν παθῶν καὶ τῆς βιωτικῆς μέριμνας! Μερικοὶ φθάνουν νὰ συγκρίνουν τὴ Λειτουργίαν μὲ τὴ (Λυρικὴ) σκηνὴν ἢ τὸ θέατρο. Ἄ-

προσμέτρητη όμως είναι ή διαφορά τής μιᾶς ἀπό τήν ἄλλη. Ὅσο ἀπέχει ὁ οὐρανός ἀπό τή γῆ. Ἡ Λειτουργία εἶναι ἐντελῶς οὐράνια λατρεία στή γῆ, ἐνῶ τὸ θέατρο εἶναι τὸ καθαρά γήινο ἔργο, πού ἀπέρρευσε ἀπό τὰ παντοδύναμα ἐπίγεια πάθη, ή προσωποποιήσις καί τὸ σχολεῖον «τῆς ἐπιθυμίας τῆς σαρκός, καί τῆς ἐπιθυμίας τῶν ὀφθαλμῶν καί τῆς ἀλαζονίας τοῦ βίου» (Α΄ Ἰω. 2,16), τὸ σχολεῖο τῆς γενεᾶς ταύτης τῆς μοιχαλίδος καί ἁμαρτωλῆς, ή ἁμαρτωλή διασκέδαση τῶν παθῶν καί τῆς ἁμαρτίας, στὸ ὁποῖο σὰν σὲ καθρέφτη ή καλειδοσκόπιο, τὸ γνωστὸ ὄργανον τῶν πειραμάτων, ἀντικατοπτρίζεται ὁ κόσμος μὲ τὰ ἦθη του, τίς συνήθειές του, τὰ ἐλαττώματά του, τὰ θέλγητρά του, τίς ἀσχημίες του καί τὰ θλιβερά ἐπακόλουθά του.

Ἡ ψυχὴ ἀπὸ ἔλλειψη καλῆς κρίσεως τῶν πνευματικῶν, σιγὰ -σιγὰ, πεθαίνει γιὰ τὸ Θεὸ καί τὰ πνευματικά, καταντᾶ γι' αὐτὰ κουφή. Τί ὑπάρχει σοβαρότερο, μεγαλειωδέστερο, θαυμαστότερο, φωτεινότερο, θειότερο καί συγκινητικότερο ἀπὸ τὴ Λειτουργία; Παρὰ τοῦτο πολλοὶ χριστιανοὶ εἶναι νεκροί, κουφοὶ γι' αὐτήν, τὴν παρακολουθοῦν ἀνόρεχτα, ψυχρά, τὰ μάτια τους καί ή σκέψη τους περιπλανῶνται.

Γιατί; Γιατί δὲν ἔχουν ἀρκετὴ πίστη στὸ μυστήριον καί δὲν στοχάζονται ὅσο πρέπει τὸ μεγαλεῖο του, τὴν ἱερότητά του, τὸ ὅτι εἶναι ζωοποιὸ καί δίνει καρποὺς τὴν ἀνακαίνιση καί τὴν αἰώνια ζωή. Πολλοὶ εἶναι κουφοὶ ἐξ αἰτίας τῆς προσκολλησῆς τῆς καρδιάς τους στὸν πρόσκαιρον καί φθαρτὸ πλοῦτον, στίς ἡδονές καί τὰ σαρκικὰ πάθη. «Περισσοτέρως δεῖ προσέχειν τοῖς ἀκουσθεῖσι, μήποτε παραρρυῶμεν» (Ἐβρ. 1,1).

Πόσο καταντᾶμε συνεχῶς νὰ εἴμεθα ταπεινοί, γήινοι, δοῦλοι στὰ πάθη, ἀνάξιοι τῆς Λειτουργίας, τῆς ὑπερουρανοῦ αὐτῆς καί οὐσιαστικοποιημένης ἀπεριόριστης ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ! Καί στή Λειτουργία ἐρχόμεθα μὲ διασπασμένη τὴν προσοχή μας, μὲ τὰ πάθη μας καί τὰ γήινα ὄνειρά μας, μὲ τὴν ρυπαρότητά μας, μὲ τὴν ματαιότητά μας, μὲ τὰ στολίδια μας καί μὲ τοὺς ὑπολογισμούς μας, πού περισφίγγουν τὴν ψυχὴ μας.

Πρόσεξε, ψυχὴ χριστιανικὴ, αὐτὸ πού ψάλλομε στήν ἀρχὴ τῆς Λειτουργίας: «Ὁ Μονογενὴς Υἱὸς καί Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων καί καταδεξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἀγίας Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας, σταυρωθεὶς τε, Χριστὲ ὁ Θεός, θανάτῳ θάνατον πατήσας, εἰς ὧν τῆς ἀγίας Τριάδος, συνδοξαζόμενος τῷ Πατρὶ καί τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, σ ῶ σ ο ν ἡ μ ᾶ ς». Ἀκούεις;

Ἐκλεκτὲς σελίδες ἀπὸ τὸν ἱ. Χρυσόστομο

ΠΟΙΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΔΙΑΛΕΓΩΜΕ ΓΙΑ ΣΥΝΤΡΟΦΟΥΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΜΑΣ

(Ἀπὸ τὸ ἐγκώμιόν του εἰς τὸν Μάξιμον)

· Γι' αὐτὸ καὶ σήμερα τὸ ἴδιο θέμα θὰ πάρω σὰν ὑπόθεση τῆς ὁμιλίας μου· ὥστε αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ πανδρευθοῦν, νὰ σκέπτονται προηγουμένως πολὺ γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό. Γιατί, ἂν ὅταν θέλωμε ν' ἀγοράσωμε σπίτια ἢ ὑπηρέτες πολυεξετάζουμε καὶ ἀπασχολοῦμε πολὺ καὶ τοὺς πωλητὲς κι' αὐτοὺς ποὺ πρωτοήτανε στὴν ἰδιοκτησία τους, μὰ κι' αὐτοὶ ποὺ μᾶς τὰ πουλοῦν τὰ σπίτια μὲν γιὰ τὴν κατασκευή τους, τοὺς δὲ ὑπηρέτες γιὰ τὴν σωματικὴ τους διάπλαση καὶ γιὰ τὴν ψυχικὴ των διάθεση, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ δείχνωμε τὴν ἴδια μεγάλῃ πρόνοια, καὶ μάλιστα κατὰ πολὺ ἀκόμα μεγαλύτερη, ὅταν πρόκειται νὰ διαλέξωμε τὴν γυναῖκα μας. Γιατί τὸ σπίτι μὲν, ὅταν δὲν εἶναι καλὸ, ἔχεις τὴν δυνατότητα νὰ τὸ ξαναπουλήσῃς· καὶ τὸν δοῦλο, ὅταν βγῆ κακός, μπορεῖς νὰ τὸν ξαναγυρίσῃς σ' αὐτὸν ποὺ σοῦ τὸν ἐπούλησε. Ὅταν ὅμως πάρῃς κάποιαν γιὰ γυναῖκά σου, δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ τὴν δώσῃς πίσω σ' αὐτοὺς ποὺ σοῦ τὴν ἔδωκαν, ἀλλὰ εἶσαι ἀπόλυτα ὑποχρεωμένος νὰ τὴν διατηρῆς ἕως τὸ τέλος τῆς ζωῆς σου μέσα στὸ σπίτι σου. Ὅταν λοιπὸν πρόκειται νὰ διαλέξῃς σύντροφο τῆς ζωῆς σου, νὰ μὴν κοιτάζῃς καὶ νὰ μὴν ἀποβλέπῃς πρὸς τοὺς πολιτικούς μονάχα νόμους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς δικούς μας· γιατί σύμφωνα μ' αὐτοὺς κι' ὄχι μ' ἐκείνους θὰ σὲ κρίνῃ ὁ Θεὸς στὴν ἡμέραν ἐκείνη τῆς κρίσεως. Κι' ἐκεῖνοι μὲν, ἂν τυχὸν τοὺς παραβλέψῃς, καταλήγουν συχνὰ σὲ χρη-

· Ὁ Θεὸς ἐσαρκώθη γιὰ σένα, ἐγίνε ἄνθρωπος... Τὸ αἰσθάνεσαι αὐτό; Μπορεῖς νὰ τὸ ἐκτιμήσῃς; Σὲ ἀνυψώνει; Σὲ ἀποσπᾷ ἀπὸ τὴ γῆ; Κῦτταξε πόσο συγκαταβατικὰ καὶ φοβερὰ μαζύ, θαυμάσια καὶ φρικτὰ μᾶς πλησιάζει ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ: «Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Προσοχή! Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἔχει κατεβῆ στὴ γῆ!... Ὡ χαρά, ὦ ἐνθουσιασμός, ὦ θάμβος! Ποία εἶναι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ; Ἡ Ἐκκλησία τεῦ Χριστοῦ.

(Συνεχίζεται)

Μετάφρασις Ἄρχιμ. ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΚΑΛΑΜΑΡΑ

ματικές ζημιές, αυτοί όμως, αν συμβῆ τὸ ἴδιο πράγμα, φέρουν στὴν ψυχὴ ἀναπόφευκτες τιμωρίες καὶ τὴν ἄσβυστην ἐκείνη φωτιά.

* * *

Σὺ δὲ ὅταν πρόκειται νὰ πανδρευθῆς, στοὺς μὲν τοὺς ἀπόξω νομικοὺς τρέχεις μὲ πολλὴ προθυμία· καὶ συζητώντας μαζί τους ἐξετάζεις, τί μὲν θὰ συμβῆ, ἂν τυχὸν πεθάνῃ ἡ γυναῖκά σου χωρὶς παιδιά· καὶ τί, ἂν ἔχη ἀποκτήσει ἓνα παιδί, κι' ἄκόμα τί, ἂν ἔχη δυὸ ἢ τρία. Καὶ πῶς μὲν θὰ διαχειρίζεται τὴν περιουσία της ἂν ἔχη πατέρα, καὶ πῶς ἂν δὲν ἔχη. Καὶ τί μὲν θὰ κληρονομήσουν τ' ἀδελφία της, καὶ τί θὰ περιέλθῃ στὸν ἄνδρα της, καὶ πότε αὐτὸς θὰ κληρονομήσῃ τὰ πάντα, χωρὶς νὰ ἐπιτρέψῃ σὲ κανένα νὰ προσεταιρισθῇ τίποτα ἀπὸ τὴν περιουσία της· καὶ πότε θὰ γίνῃ ἔκπτωτος ἀπὸ τὰ πάντα. Καὶ γι' ἄλλα πολλὰ τέτοια πολυσυζητεῖς καὶ ζητᾷς νὰ μάθῃς ἀπὸ ἐκείνους, κι' ὅλα τὰ περιτριγυρίζεις καὶ τὰ καλοξετάζεις ἀπὸ κάθε τους πλευρά· μὲ τὸν σκοπὸ, νὰ μὴν ὑπάρξῃ τρόπος νὰ σοῦ διαφύγῃ κάποιον ἀπὸ τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα τῆς γυναίκας σου καὶ νὰ περιέλθῃ σὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς δικούς της. Ἄν καί, πράγμα πού πρόλαβα καὶ τὸ εἶπα, κι' ἂν τυχὸν συνέβαινε κάτι ἀπροσδόκητο, ἡ ζημιὰ θάτανε χρηματικὴ· κι' ὅμως δὲν τ' ἀνέχεσαι νὰ παραβλέψῃς τίποτες ἀπ' αὐτά. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογο, ὅταν μὲν κινδυνεύωμε νὰ χάσωμε χρήματα, νὰ φανερώνωμε τόσο μεγάλη προσοχή· ὅταν δὲ ὁ κίνδυνος εἶναι γιὰ τὴν ψυχὴ μας καὶ γιὰ τὶς εὐθύνες μας ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, ν' ἀδιαφοροῦμε ὅλως διόλου, ἐνῶ πρέπει προτιήτερα ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα αὐτὰ νὰ ἐπιδιώκουμε καὶ γι' αὐτὰ νὰ φροντίζωμε καὶ νὰ πολυκοπιᾶζωμε;

* * *

«Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστὶ». Μεγάλο εἶναι τὸ μυστήριον αὐτὸ (Ἐφεσ. ε', 23). Πῶς καὶ γιατί εἶναι μεγάλο; Ἀπάντησέ μου. Γιατί ἐνῶ ἡ κόρη ἦτανε κλεισμένη ὅλο τὸν καιρὸ μέσα στὴν κάμαρά της, χωρὶς νάχη οὔτε μιὰ φορὰ ἀντικρύσει τὸν γαμπρό, ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέρα τὸν ἀγαπᾷ καὶ τὸν λαχταρᾷ, σὰν νᾶναι δικό της σῶμα. Κι' ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος ὁ ἄνδρας, αὐτὴν πού ποτέ του δὲν τὴν εἶδε καὶ ποτέ δὲν ἐκουβέντισε μαζί της, αὐτὴν κι' ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέρα τὴν ξεχωρίζει καὶ τὴν προκρίνει ἀπ' ὅλους, κι' ἀπὸ τοὺς φίλους του κι' ἀπὸ τοὺς σπιτικούς του κι' ἀπ' αὐτοὺς πού τὸν ἐγέννησαν. Οἱ γονεῖς ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος, ἂν μὲν ἀπὸ κάποιαν ἄλλην ἀφορμὴ χάσουν χρήματα, δαγκώνονται, στενοχωροῦνται καὶ σέρνουν στὰ δικαστήρια αὐτοὺς πού τοὺς τὰ πῆραν. Σ' ἄνθρωπο δὲ πού πολλὰς φορὲς οὔτε τὸν εἶχαν ἀντικρύσει, κι' οὔτε τὸν ἤξεραν, καὶ τὴν κόρη τους τοῦ δίνουν καὶ προῖκα πού εἶναι ὀλόκληρη περι-

ουσία. Κι' όμως χαίρονται πού τὸ κάνουν, καὶ δὲν τὸ νομίζουν αὐτὸ πού γίνεται σὰν ζημιὰ τους. Ἀλλὰ βλέποντας τὴν κόρη τους νὰ τὴν παίρνη καὶ νὰ φεύγη, δὲν θυμοῦνται πού τὴν εἶχανε πάντα κοντὰ τους, δὲν πονοῦν, δὲν πληγώνονται, ἀλλὰ καὶ τὸν εὐχαριστοῦν, καὶ τὸ νομίζουν πὼς εἶναι εὐλογημένο ἔργο, καὶ τὸ νὰ βλέπουν τὴν κόρη τους νὰ φεύγη ἀπὸ τὸ σπῆτι τους καὶ μαζί της καὶ χρήματα πολλὰ.

* * *

Βλέποντας καὶ στοχαζόμενος λοιπὸν ὁ Παῦλος ὄλ' αὐτά, ὅτι δηλαδὴ ἀφήνοντας καὶ οἱ δυὸ τὰ γονικά τους δένονται μαζί ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλο, κι' ὅτι ἡ συνάντησή τους ἐκεῖνη τῆ στιγμῆ γίνεται ἐπιβλητικώτερα ἀπὸ τὴν συνήθεια τόσο πολλοῦ καιροῦ, καὶ καταλαβαίνεις, πὼς δὲν εἶναι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἀνθρώπινο, ἀλλὰ ὅτι ὁ Θεὸς ἔσπειρε τοὺς δεσμούς καὶ τὶς ἀγάπες αὐτές, κι' ἔκανε νὰ τὸ κάνουν πασίχαροι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ κι' αὐτοὶ πού παντρεύουν κι' αὐτοὶ πού πανδρεύονται, λέει: «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστί».

Κι' ὅπως γίνεται μὲ τὰ παιδιά, πού τὸ παιδί μόλις γεννηθῆ ἀπὸ τὴν ὄψη τους ἀμέσως γνωρίζει τὰ γονικά του χωρὶς νὰ μιλή, τὸ ἴδιο γίνεται καὶ μὲ τὸ γαμπρὸ καὶ μὲ τὴν νύφη· καὶ χωρὶς κανεὶς νὰ τοὺς σμίγη, καὶ χωρὶς κανεὶς νὰ τοὺς προτρέπη καὶ νὰ τοὺς συμβουλευῆ, ἐνώνονται μεταξύ τους βλέποντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Καὶ βλέποντας κατόπιν, ὅτι τὸ ἴδιο πρᾶγμα γίνηκε μὲ τὸν Χριστὸ καὶ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν ξεχωριστά, ἐσάστισε καὶ θαύμασε.

* * *

Πὼς λοιπὸν ἐγένηκεν αὐτὸ μὲ τὸν Χριστὸ καὶ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν; Ὅπως ὁ γαμπρὸς πηγαίνει στὴ νύφη παρατώντας τὸν πατέρα του, παρόμοια κι' ὁ Χριστὸς ἀφήνοντας τὸν πατρικὸ του θρόνον ἦλθε πρὸς τὴν νύφη. Δὲν μᾶς προσκάλεσεν ψηλά· ἀλλὰ ὁ ἴδιος ἦλθε κοντὰ μας. Ὅταν δὲ ἀκοῦς πὼς ἀφῆκε τὸν πατέρα του, νὰ μὴν τὸ λογιᾶζης σὰν μετάσταση, ἀλλὰ σὰν συγκατάβαση. Γιατί κι' ὅταν ἦτανε μαζί μας, ἦτανε καὶ μαζί μὲ τὸν Πατέρα του. Γι' αὐτὸ καὶ λέει: «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστί». Μεγάλον βέβαιον εἶναι κι' ὅταν γίνεται μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Ὅταν ἰδῶ ὁμως νὰ συμβαίη αὐτὸ μὲ τὸν Χριστὸ καὶ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν, τότε σαστίζει ὁ νοῦς μου, τότε θαυμάζω. Καὶ γι' αὐτὸ, μόλις ξεστόμισε «τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστί» πρόσθεσεν ἀμέσως: «Ἐγὼ δὲ λέγω εἰς τὸν Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν».

Ξέροντας λοιπὸν πόσον μεγάλο μυστήριον εἶναι ὁ γάμος καὶ πόσον μεγάλου πράγματος τύπος, νὰ μὴ σκέπτεσαι ἀπλᾶ κι' ὅπως ἔτυχε γι' αὐτόν, κι' ὅταν πρόκειται νὰ παντρευθῆς, νὰ μὴ ζητᾶς νᾶχη ἢ

νύφη πολλά χρήματα. Γιατί δὲν πρέπει νὰ τὸν νομίζωμε τὸν γάμο-
σάν ἐμπόριο, ἀλλὰ σάν ταύτιση τῆς ζωῆς μας.

* * *

Γιατὶ ἄκουσα ἀπὸ πολλοὺς νὰ λένε· ὁ δεῖνα γίνηκε πλουσιώτερος ἀπὸ τὸν γάμο του, ἐνῶ ἦτανε φτωχός. Ἐπειδὴ πῆρε γυναῖκα πλούσια, καὶ τώρα εἶναι ἄρχοντας καὶ χαίρεται τὴν ζωὴν του. — Τί λές, ἄνθρωπέ μου; Θέλεις νὰ κερδίζης ἀπὸ τὴν γυναῖκά σου, καὶ δὲν ντρέπεσαι, καὶ δὲν κοκκινίζεις; Καὶ δὲν πᾶς νὰ καταχωνιασθῆς μέσα στὴ γῆ, ζητώντας νὰ κερδίζης μὲ τέτοιους τρόπους; καὶ πῶς ταιριάζουν σ' ἓναν ἄνδρα τὰ λόγια αὐτά; Ἡ γυναῖκα ἓνα μονάχα χρέος ἔχει νὰ διατηρῇ αὐτὰ πού μαζεύονται, νὰ οἰκονομῇ κάθε πρόσοδο, καὶ νὰ φροντίζῃ γιὰ τὸ σπίτι. Γιατὶ γι' αὐτὸν τὸν λόγο τὴν ἔδωκεν ὁ Θεός, γιὰ νὰ μᾶς βοηθῇ σ' αὐτὰ μαζί μ' ὅλα τ' ἄλλα. Γιατὶ συνήθως τὰ δυὸ αὐτὰ πράγματα συγκροτοῦν τὴν ζωὴ μας, οἱ κοινὲς δηλαδὴ καὶ οἱ ἰδιωτικὲς ὑποθέσεις· κι' ὁ Θεός χωρίζοντας αὐτὰ τὰ δυὸ, στὴ γυναῖκα μὲν ἔδωκε τὴν προστασία καὶ τὴν διακυβέρνηση τοῦ σπιτιοῦ, στοὺς ἄντρες δὲ ἀνάθεσε ὅλες τὶς ὑποθέσεις τῆς πολιτείας, καὶ τὶς ἀγοραῖες, καὶ τὰ δικαστήρια, καὶ τὰ βουλευτήρια, καὶ τὶς στρατηγίες, κι' ὅλα τ' ἄλλα. Δὲν μπορεῖ ἡ γυναῖκα ν' ἀκοντίσῃ δόρυ, οὔτε νὰ ρίξῃ βέλος· μπορεῖ ὅμως νὰ κρατήσῃ ρόκα, καὶ νὰ ὑφάνῃ στὸν ἐργαλειό, καὶ νὰ τακτοποιήσῃ καλὰ ὅλα τὰ πράγματα τοῦ σπιτιοῦ. Δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ εἰσηγηθῇ μιὰ γνώμη στὸ βουλευτήριον· μπορεῖ ὅμως νὰ εἰπῇ τὴν ιδέα της μέσα στὸ σπίτι της· καὶ συχνὰ ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ σπιτιοῦ πού τ' ἀντιλαμβάνεται ὁ ἄντρας, ἡ γυναῖκα τ' ἀντιλαμβάνεται καλύτερα. Δὲν μπορεῖ νὰ ρυθμίσῃ τὶς δημόσιες ὑποθέσεις, μπορεῖ ὅμως ν' ἀναθρέψῃ καλὰ τὰ παιδιά, πού εἶναι καὶ τὸ σπουδαιότερο ἀπὸ καθετὶ πού ἀποκτᾶμε. Εἶναι σὲ θέση ν' ἀντιληφθῇ τὶς κακὲς ἐνέργειες τοῦ ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ καὶ γιὰ νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴν σωφροσύνη τους· ν' ἀφήνῃ ἐλεύθερο ὅλο τὸν ἄλλο καιρὸ στὸ σύντροφό της καὶ νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ κάθε τέτοια φροντίδα· μέσα στὸ σπίτι, κι' ἀπὸ τὴν παρακολούθηση τῶν κελλαριῶν, κι' ἀπὸ τὴν κατεργασία τῶν μαλλιῶν, κι' ἀπὸ τὴν ἐτοιμασία τοῦ φαγητοῦ, κι' ἀπὸ τὸ νᾶναι καλοπεριποιημένα τὰ φορέματα, φροντίζοντας γιὰ ὅλα τ' ἄλλα, πού δὲν ταιριάζει στὸν ἄντρα νὰ καταγίνεται μ' αὐτά· μὰ οὔτε κι' εὐκολο εἶναι νὰ τὰ μεταχειρισθῇ, ὅσο καὶ νὰ προσπαθῆσῃ.

* * *

Γιατὶ κι' αὐτὸ εἶναι ἔργο τῆς θείας σοφίας καὶ πρόνοιας· αὐτὸς πού εἶναι χρήσιμος στὰ μεγαλύτερα πράγματα, νὰ ὑστερῇ καὶ νᾶναι ἄχρηστος στὰ μικρότερα, γιὰ νὰ γίνεται ἔτσι ἀπαραίτητη ἡ ἀνάγκη τῆς

γυναίκας. Γιατί ἂν εἶχε πλάσει τὸν ἄντρα νᾶναι σ' ὅλα ἐπιτήδειος, θὰ κατανοῦσεν εὐκολοκαταφρόνητο τὸ γένος τῶν γυναικῶν. Κι' ἀντίθετα, ἂν ἐπέτρεπε στὴ γυναῖκα τὰ μεγαλύτερα καὶ τὰ χρησιμώτερα, θὰ ἐγέμιζαν οἱ γυναῖκες ἀπὸ ἀποκοτιά. Γι' αὐτὸ οὔτε τᾶδωκε σ' ἓνα καὶ τὰ δυό, γιὰ νὰ μὴν μειωθῇ τ' ἄλλο γένος καὶ θεωρηθῇ σὰν περιττό. Οὔτε καὶ τᾶδωκεν ἐξίσου καὶ τὰ δυὸ στὸ καθένα, γιὰ νὰ μὴν προκύψῃ πάλιν ἀπὸ τὴν ἰσοτιμίαν τους αὐτὴν κάποια μάχη καὶ φιλονεικία, ὅταν οἱ γυναῖκες θᾶχαν τὴν ἀξίωση νὰ προεδρεύουν κι' αὐτές, ὅπως οἱ ἄντρες. Ἄλλὰ προνοώντας μαζί καὶ τὴν ὁμόνοια μεταξύ τους, καὶ διατηρώντας γιὰ κάθε γένος τὴν τάξη ποῦ τοῦ ταιριάζει, ἐμοίρασε τὴ ζωὴ μας ἀνάμεσα στὰ δυὸ αὐτά. Καὶ τὸ μὲν ἀναγκαιότερο καὶ τὸ χρησιμώτερο τὸ ἔδωκε στὸν ἄντρα, τὸ δὲ μικρότερο καὶ λιγώτερο στὴ γυναῖκα. Γιὰ νὰ μᾶς εἶναι ἔτσι ὁ ἄντρας περισπούδαστος, γιὰ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἀπασχόλησής του· ἡ δὲ γυναῖκα, ἐπειδὴ οἱ ὑπηρεσίες ποῦ προσφέρει εἶναι ταπεινότερες, νὰ μὴν ἐξεγείρεται ἐναντίον τοῦ συντρόφου της.

* * *

Γνωρίζοντας λοιπὸν ὅλ' αὐτά, ἓνα μονάχα ἄς ζητᾶμε, τὴν ψυχικὴν ἀρετὴ καὶ τὴν εὐγένεια τῆς συμπεριφορᾶς, γιὰ ν' ἀπολαβαίνωμε γαλήνη, καὶ γιὰ νὰ χαيرώμαστε ἀγάπη κι' ὁμόνοια διαρκῆ. Γιατί αὐτὸς ποῦ παντρεύεται πλοῦσια γυναῖκα, παίρνει ἀφέντρα μᾶλλον παρὰ γυναῖκα. Γιατί, ἂν οἱ γυναῖκες καὶ χωρὶς αὐτὸ εἶναι γεμάτες ἀπὸ ἔπαρση, κι' εὐκολὰ ρέπουν πρὸς τὸν ἔρωτα τῆς δόξας, ἂν τοὺς προστεθῇ κι' αὐτό, πῶς θᾶναι ἀνεκτὲς ἀπὸ τοὺς ἄντρες τους; Αὐτὸς δὲ ποῦ παίρνει γυναῖκα ἰσότημὴ του ἢ φτωχότερη, παίρνει βοηθὸ καὶ σύμμαχό του, κι' ὅλα τ' ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ τὰ μπάζει στὸ σπίτι του. Γιατί ἡ συνείδηση τῆς φτώχειας της, τὴν πείθει νὰ περιποιηθῆται περισσὰ τὸν ἄντρα της, καὶ νὰ ὑποχωρῇ καὶ νὰ πείθεται σ' ὅλα· καὶ ἀφαιρεῖ μὲν κάθε πρόφαση φιλονεικίας καὶ τσακωμοῦ καὶ ἀποκοτιάς καὶ καταφρόνησης, γίνεται δὲ σύνδεσμος εἰρήνης καὶ ἀγάπης καὶ ὁμόνοιας καὶ συμφωνίας.

Ἄς μὴν ἐπιδιώκωμε λοιπὸν αὐτό, πῶς θ' ἀποκτήσωμε δηλαδὴ χρήματα, ἀλλὰ πῶς θ' ἀπολαύσωμε εἰρήνη καὶ εὐχαρίστηση. Γι' αὐτὸ πατρεύομαστε· ὄχι βέβαια γιὰ νὰ γεμίζωμε τὰ σπιτικά μας ἀπὸ μάχες κι' ἀπὸ πολέμους, ὄχι γιὰ νᾶχωμε καθημερινὲς φιλονεικίες καὶ τσακωμούς, οὔτε καὶ γιὰ νὰ μαλλώνωμε μεταξύ μας καὶ νὰ κάνωμε ἀβίωτο τὸ βίο μας, ἀλλὰ νᾶχωμε βοήθεια, καὶ γιὰ ν' ἀποκτήσωμε λιμάνι καὶ καταφύγιο καὶ παρηγοριὰ στὰ κακὰ ποῦ μᾶς βρίσκουν, καὶ γιὰ νὰ κουβεντιάζωμε εὐχάριστα μὲ τὴν γυναῖκα μας.

* * *

Πόσοι πλούσιοι, πού πήραν γυναίκες εύκατάστατες, αύξησαν μὲν τίς περιουσίες των, ἔχασαν ὅμως τὴν χαρά τους καὶ τὴν γαλήνη τους, ἔχοντας καθημερινές μάχες καὶ φιλονεικίες καὶ τὴν ὥραν ἀκόμη πού τρῶνε; Πόσοι φτωχοί, πού πήραν γυναίκες ἀκόμη φτωχότερες ἀπολαβαίνουν γαλήνη καὶ βλέπουν, μὲ πολλή τους χαρά, τὸν ἥλιον αὐτόν; Οἱ δὲ πλούσιοι, ἐνῶ τοὺς περιτριγυρίζουν ἀπὸ παντοῦ οἱ ἀπολαύσεις, πολλές φορές, ἐξ αἰτίας τῶν γυναικῶν τους, εὐχήθηκαν νὰ πεθάνουν, καὶ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ζωὴ μας αὐτήν; "Ἐτσι σὲ τίποτα δὲν ὠφελοῦν τὰ χρήματα, ὅταν δὲν ἐπιτυχαίνουμε σύντροφο πού νᾶχη ἀγαθὴ ψυχὴ.

Καὶ γιατί νὰ μιλοῦ γιὰ εἰρήνη καὶ γιὰ ὁμόνοια! Γιατί καὶ σ' αὐτὴν τὴν ἀπόκτηση περιουσίας, πολλές φορές μᾶς βλάπτει τὸ νὰ πάρουμε πλουσιώτερη γυναίκα. Γιατί ὅταν ὅλος του ὁ στοχασμὸς ἦτανε στὸ νὰ πάρη προίκα καὶ περιουσία μεγάλη καὶ ξαφνικὰ συμβῆ πρόωρος θάνατος, ἀναγκάζεται τότε ἀπὸ τοὺς κηδεμόνες τῆς γυναίκας του, νὰ τοὺς καταβάλλη ὀλόκληρη τὴν προίκα. Κι' ὅπως αὐτοὶ πού ναυγοῦν στὴ θάλασσα διασώζουν μονάχα τὸ σῶμά τους, παρόμοια κι' αὐτός, ἔπειτα ἀπὸ πολλές μάχες καὶ φιλονεικίες καὶ βρισιές καὶ δικαστήρια, μόλις καὶ μετὰ βίας γλυτώνει, ἔχοντας τὸ σῶμά του μονάχα ἐλεύθερο. Κι' ὅπως οἱ ἀχόρταγοι ἔμποροι, ἀφοῦ παραγεμίσουν ἀπὸ χίλια δυὸ πράγματα τὸ πλοῖο καὶ τὸ παραφορτώσουν παραπάνω ἀπὸ τὴν δύναμή του καὶ τὴν ἀντοχὴ του, γίνονται ἀφορμὴ νὰ πνιγῆ τὸ σκάφος καὶ χάνουν ἔτσι τὰ πάντα· παρόμοια λοιπὸν κι' αὐτοί, κάνοντας ὑπέρογκους γάμους, ἐνῶ φανήκανε πὼς ἀπόκτησαν πάρα πολλά ἀπὸ τὴν γυναίκα τους, συχνὰ χάνουν καὶ τὰ δικά τους. Κι' ὅπως ἐκεῖ μιὰ μικρὴ θαλασσοταραχὴ πού ἔλαχε βυθίζει τὸ σκάφος, ἔτσι κι' ἐδῶ ἓνας ἄωρος θάνατος πού ἐπῆλθε, μαζὶ μὲ τὴν γυναίκα τοῦ παίρνει κι' ὅλη του τὴν περιουσία.

"Ἐχοντας λοιπὸν στὸ νοῦ μας ὅλα αὐτά, ἄς μὴ ψάχνουμε γιὰ χρήματα, ἀλλὰ γιὰ καλωσύνη κιὰ γιὰ καλὴ συμπεριφορὰ, καὶ γιὰ σεμνότητα καὶ γιὰ σωφροσύνη. Γιατί ἡ φρόνιμη καὶ καλωσυνάτη καὶ ταπεινὴ γυναίκα, καὶ φτωχὸς ἂν εἶναι θὰ τοῦ κάμη τὴν φτώχεια του καλύτερη ἀπὸ τὸν πλοῦτο. "Ὅπως ἡ διεφθαρμένη καὶ ἀκόλαστη καὶ φιλονεικὴ γυναίκα, κι' ἂν ἀμέτρητους θησαυροὺς βρῆ μέσα στὸ σπίτι πού θὰ μπῆ, θὰ τοὺς φυσῆσει καὶ θὰ τοὺς σκορπίσει γρηγορώτερα ἀπὸ κάθε λογιῆς ἄνεμο καὶ μαζὶ μὲ τὴν φτώχεια μὲ χίλιες δυὸ συμφορὲς περιβάλλει τὸν ἄντρα της. "Ἄς μὴ ζητᾶμε λοιπὸν πλοῦτη, ἀλλὰ γυναίκα πού θὰ μπορῆ νὰ κάνη καλὴ μεταχείριση σ' αὐτά πού ἔχουμε.

Ἐπίδοση ΘΕΟΔΟΣΗ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

174. Κατὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ποία εὐχή ὀπισθάμβωνος πρέπει νὰ λέγεται, ἢ συνήθης «Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντας...» ἢ «Ὁ θυσίαν αἰνέσεως...», ὅπως ἀναγράφουν μερικὰ Ἱερατικά; Ἡ ἢ τελευταία αὐτὴ πρέπει νὰ λέγεται μόνον κατὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου; (Ἐρώτησις Αἰδεσιμ. Σ. Ν.).

Τὸ ζήτημα αὐτὸ κατὰ τὰ ἔντυπα λειτουργικὰ βιβλία ἔχει ὡς ἐξῆς: Οἱ παλαιότερες ἐκδόσεις τῆς λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου στὰ Εὐχολόγια καὶ στὰ Ἱερατικά ἔχουν συνήθως μόνον τὴν εὐχή «Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντας...». Ἀπαντᾷ ὅμως καὶ ἡ ἄλλη «Ὁ θυσίαν αἰνέσεως...» σὲ ὀρισμένες παλαιᾶς ἐκδόσεις, ὅπως στίς ἐκδόσεις τῶν λειτουργιῶν τῆς Βενετίας 1811, 1852 καὶ 1876. Στὴν ἐκδοσὶ τοῦ Γ. Πρωτοψαλτίδου ἐν Κωνσταντινουπόλει 1858, ποὺ «ἀκριβῶς» ἐπεθεωρήθη καὶ ἐπλουτίσθη μὲ ὑποσημειώσεις ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντῖνον τὸν Α' τὸν ἀπὸ Σιναίου, ὄχι μόνον δὲν δημοσιεύεται ἡ εὐχή αὐτή, ἀλλὰ σὲ ὑποσημείωσι κατακρίνεται ἡ ἀνάγνωσίς τῆς. «Ἡ ἐν τισὶ λειτουργικαῖς δέλτοις κειμένη ὀπισθάμβωνος εὐχή ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ Μ. Βασιλείου «Ὁ θυσίαν αἰνέσεως», δὲν πρέπει νὰ ἀναγινώσκηται ὡς μὴ οὖσα ποίημα τοῦ ἁγίου, καὶ οὐκ οἶδ' ὅπως ἄνευ ἐκκλησιαστικῆς ἀδείας προσθεθεῖσα ἐν τῇ λειτουργίᾳ αὐτοῦ· τοῦτο δὲ εἰκάζεται, ἐπειδὴ ἡ εὐχή αὕτη οὔτε εἰς τὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα εὐρίσκεται, τὰ περιέχοντα τὴν λειτουργίαν τοῦ ἁγίου, ἀλλ' οὔτε εἰς τὰ ἅπαντα αὐτοῦ, ἐκδοθέντα ἐν Βενετίᾳ τῷ 1535 σωτηρίῳ ἔτει» (ἐκδ. β' ὑπὸ Ν. Πρωτοψαλτίδου, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1875, σελ. 142). Ἀντιθέτως στὴν ἐκδοσὶ τοῦ Ν. Παπαδοπούλου (Μ. Σαλιβέρου) ἡ εὐχή «Ὁ θυσίαν αἰνέσεως...» τίθεται ὡς ἡ κανονικὴ ὀπισθάμβωνος εὐχή τῆς λειτουργίας τοῦ Μ. Βασιλείου, ἐνῶ ἡ εὐχή «Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντας...» μένει σὲ δευτερεύουσα θέσι καὶ λέγεται ἀντὶ τῆς προηγουμένης «εἰ βούλεται ὁ ἱερεὺς» (σελ. 83-84). Στὴν ἐκδοσὶ ὅμως τοῦ Μεγάλου Εὐχολογίου ἐπιμελεῖα τοῦ ἰδίου δὲν δημοσιεύεται ἡ πρώτη εὐχή, ὑπάρχει ὅμως παραπομπὴ στὴ σελίδα τῆς φυλλάδας τῆς λειτουργίας ποὺ ἀναφέραμε προηγουμένως. Κατὰ τὸ Τυπικὸν τοῦ Γ. Βιολάκη ἡ εὐχή «Ὁ θυσίαν αἰνέσεως...» λέγεται μόνον κατὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου «κατ' ἐξαί-

ρεσιν», κατά τὰς ἄλλας δὲ ἡμέρας ποῦ τελεῖται ἡ λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου λέγεται ἡ συνήθης εὐχή «Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντας...» («Κατὰ πάσας τὰς Κυριακὰς τῆς Τεσσαρακοστῆς, τελουμένης τῆς λειτουργίας τοῦ Μ. Βασιλείου, λέγεται ὀπισθάμβωνος ἡ συνήθης τοῦ Χρυσοστόμου, διότι ἐν τοῖς εἰλητοῖς οὐχ εὔρηται ἡ λεγομένη τοῦ Μ. Βασιλείου· ἀλλὰ τὴν α' Ἰανουαρίου κατ' ἐξαιρέσειν οὕτως εἰπεῖν λέγεται ἐν Ἀγίῳ Ὁρει ἡ φερομένη αὕτη τοῦ οὐρανοφάντορος», ἔκδ. Μ. Σαλιβέρου, ἐν Ἀθήναις 1921, σελ. 338, ὑποσ. 23). Τὸ Τυπικὸν τοῦ πρωτοψάλτου Κωνσταντίνου δὲν ἀσχολεῖται καθόλου μὲ τὸ θέμα μας. Ἀπὸ τὸ Τυπικὸν τοῦ Βιολάχη παρέλαβε τὸ Ἡμερολόγιον — Τυπικὸν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ οἱ ἐκδόσεις τοῦ Ἱερατικοῦ ποῦ ἐγίναν ἀπὸ αὐτὴν τὴν σημειώσει «Κατὰ τὴν α' Ἰανουαρίου ἀντὶ ταύτης (δηλαδὴ τῆς εὐχῆς «Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντας...») εἴθισται ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐπομένης εὐχῆς («Ὁ θυσίαν αἰνέσεως...»)» (Βλ. Ἱερατικὸν ἔκδ. 1951 σελ. 136, 1962 σελ. 201 καὶ 1968 σελ. 144). Περίπου τὴν ἰδίᾳ διάταξι ἀκολουθεῖ καὶ ὁ μακαριστὸς Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος (Φιλίππων καὶ Νεαπόλεως) εἰς τὸ Ἱεροτελεστικὸν του (Ἀθῆναι 1948, σελ. 200) μὲ τὴν διαφορὰ ὅτι στὸ σχετικὸ σημεῖο τῆς λειτουργίας τοῦ Μ. Βασιλείου παραθέτει τὴν εὐχή «Ὁ θυσίαν αἰνέσεως...», σὲ ὑποσημείωσι δὲ γράφει «Συνήθως λέγεται ἡ ἐν σελ. 149 τῆς θ. λειτουργίας τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου καταχωρηθεῖσα ὀπισθάμβωνος εὐχή «Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντας...». Ἡ κατωτέρω ἀναγραφομένη ὀπισθάμβωνος εὐχή λέγεται μόνον τὴν 1ην Ἰανουαρίου». Τὸ Ἱερατικὸν ἐκδόσεως Ρώμης 1950, σελ. 214, ἔχει τὴν εὐχή «Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντας...» καὶ σημειώνει: «εἰ δὲ βούλεται ὁ ἱερεὺς ἀντὶ τῆς προγεγραμμένης εὐχῆς λέγει τὴν ἐφεξῆς» καὶ παραθέτει τὴν εὐχὴν «Ὁ θυσίαν αἰνέσεως...».

Ἄς κυττάξωμε τώρα τίς μαρτυρίες τῶν χειρογράφων. Σ' ὅλα σχεδὸν τὰ γνωστὰ χειρόγραφα ποῦ περιέχουν τὴν λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου προβλέπεται ἡ ἀνάγνωσις ὡς ὀπισθαμβώνου εὐχῆς τῆς εὐχῆς «Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντας...», ἡ ὁποία μάλιστα εἰς τὸν κώδικα Σινᾶ 1020 τοῦ IB'-II' αἰῶνος χαρακτηρίζεται ὡς «Εὐχή ὀπισθάμβωνος τοῦ ἁγίου Βασιλείου». Σπανίως ἀπαντᾷ ἡ εὐχή «Ὁ θυσίαν αἰνέσεως...» ἡ μόνη ἢ μετὰ τὴν προηγούμενη εὐχή, ὅπως στοὺς κώδικας Πάτμου 105 τοῦ II' αἰῶνος Ἑθνικῆς Ἀθηνῶν 767 καὶ 828 καὶ Βυζαντινοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν 135 ὅλους τοῦ IH' αἰῶνος. Ἀπὸ τοὺς 83 κώδικας ποῦ ἐχρησιμοποίησε ὁ καθηγητὴς Π. Τρεμπέλας στὴν ἔκδοσι τῶν Τριῶν Λειτουργιῶν (Ἀθῆναι 1935) στοὺς 79 ὑπάρχει ἡ εὐχή «Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντας...» καὶ μόνον στοὺς τέσσαρας ἀνωτέρω

εὐχή «Ὁ θυσίαν αἰνέσεως...». Ἡ ἰδίᾳ εὐχή ὑπάρχει καὶ στὸν ὑπ' ἀριθμ. 712 κώδικα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος τῆς Πάτμου, ὅπου ἐπιγράφεται «Εὐχή ὀπισθάμβωνος τοῦ Μεγάλου Βασιλείου». Σέ μερικοὺς κώδικας εὐρίσκεται ἄλλη ὀπισθάμβωνος στὴν λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου «Δέσποτα Ἰησοῦ Χριστέ ὁ σωτὴρ ἡμῶν...», ποὺ δημοσιεύεται σὲ ὑποσημείωσι στὴν ἀνωτέρω σελίδα καὶ στὸ Ἱεροτελεστικὸν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου. Τὸ σωζόμενο ἀρχαιότερο βυζαντινὸ Εὐχολόγιον, ὁ Βαρβερινὸς κώδιξ 336 τοῦ Η' αἰῶνος, στὴν μὲν λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου ἔχει τὴν εὐχή «Ποῖον αἶνον ἢ ποῖον ὕμνον ἢ ποῖαν εὐχαριστίαν...» τὴν ὁποία μάλιστα ἐπιγράφει «Εὐχή ὀπισθάμβωνος τοῦ Χρυσοστόμου», στὴν δὲ λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου μία παραλλαγή τῆς συνήθους εὐχῆς («Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, σῶσον τὸν λαόν σου...»).

Ἀπὸ ὅσα γράψαμε φαίνεται ὅτι ἡ παράδοσις ὅσον ἀφορᾷ στὴν ὀπισθάμβωνο εὐχή τῆς λειτουργίας τοῦ Μ. Βασιλείου εἶναι ἀρκετὰ ἀσταθῆς καὶ στὰ χειρόγραφα καὶ στὰ ἔντυπα. Οἱ ἀριθμητικῶς περισσότερες μαρτυρίες ἀποκλίνουν ὑπὲρ τῆς εὐχῆς «Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντας...». Εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ εὐχή «Ὁ θυσίαν αἰνέσεως...» δὲν ἀνήκει στὴν ἀρχικὴ μορφή τῆς λειτουργίας τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ δὲν εἶναι ἔργο τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ· γιὰ τοὺς ἰδίους ὁμωολόγους οὔτε καὶ ἡ κοινὴ εὐχή «Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντας...» φαίνεται νὰ ἀνήκει στὴν λειτουργία αὐτῆ. Ἡ διατήρησις πάντως τῆς εὐχῆς «Ὁ θυσίαν αἰνέσεως...» κατὰ τὴν 1η Ἰανουαρίου εἶναι κάπως περίεργος. Ἄν γίνεταί αὐτὸ γιὰ τὴν πρώτη τοῦ ἔτους θὰ ἦταν ἀδικαιολόγητο, γιὰτὶ δὲν ἔχει καμμία σχέσι με αὐτήν. Ἄν πάλι γιὰ τὴν μνήμη τοῦ Μ. Βασιλείου, ὡς γνησίου δηλαδὴ ἔργου τοῦ ἀγίου Βασιλείου, τότε δὲν θὰ ἦταν δικαιολογημένη ἡ ἀντικατάστασις τῆς μετὰ τὴν ἄλλη εὐχή κατὰ τίς λοιπὰς ἡμέρας ποὺ τελεῖται ἡ λειτουργία αὐτή. Ἄλλ' ἂν τὸ κριτήριον τῆς γνησιότητος θὰ ἔπρεπε νὰ ἰσχύσῃ στὴν περίπτωσί μας, τότε μετὰ τὴν ἴδια λογικὴ ἀρχὴ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀφαιρεθοῦν καὶ ἄλλες πολλὰς εὐχὰς ἢ ἄλλα κείμενα ἀπὸ τὴν λατρεία μας. Ἡ λειτουργικὴ ὁμῶς πρᾶξις δὲν στηρίζεται στὴν γνησιότητα τῶν κειμένων, ἂν δηλαδὴ αὐτὰ ἔχουν γραφῆ ἀπὸ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν συγγραφέα τοῦ ὁποίου φέρουν τὸ ὄνομα, ἀλλὰ στὴν πρᾶξι καὶ παράδοσι τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ υἱοθετεῖ τὰ κείμενα αὐτὰ καὶ τὰ χρησιμοποιεῖ ἐπισήμως στὴν λατρεία τῆς. Ἐξ ἄλλου οἱ περισσότερες ἀκολουθίαι ἢ τὰ ἐπιμέρους στοιχεῖά των φέρονται στὰ λειτουργικά μας βιβλία ἀνωμόμως χωρὶς τοῦτο νὰ μειώνη τὴν αὐθεντία των.

Εἰδικὰ γιὰ τὴν εὐχή «Ὁ θυσίαν αἰνέσεως...» δὲν ὑπάρχει μόνον ἡ ἱστορικὴ θέσις τοῦ πράγματος, ἀλλὰ καὶ ἡ θεωρητικὴ.

Πρόκειται για μία πολύ καλογραμμένη και δυνατή εὐχή πού ἡ λειτουργική μας παράδοσις τὴν συνέδεσε πρὸς τὴν λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου καί, εἴτε εἶναι ἀπολύτως ἱστορικῶς ὀρθὸ εἴτε ὄχι, ἐπεκράτησε νὰ λέγεται κατὰ τὴν λειτουργία αὐτὴ ἢ πάντοτε ἢ μόνον κατὰ τὴν 1ῃ Ἰανουαρίου ἢ νὰ ἀφήνεται ἢ ἀνάγνωσις τῆς στῆν προτίμησι τοῦ λειτουργοῦ. Ἔχω τὴν γνώμη ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀφήσωμε ἀνεκμετάλλευτο τὴν εὐκαιρία πού μᾶς δίδει ἡ ἐλαστικότης αὐτῆ τῆς παραδόσεως. Στὴν λειτουργία μας ἔχομε ἀνάγκη αὐτῆς τῆς ἐναλλαγῆς. Τὴν εὐχὴ «Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντας...» τὴν ἀκούομε καθημερινῶς. Ἄν στὶς δέκα φορές τὸ ἔτος ἀκουσθῆ καὶ ἡ ἄλλη εὐχὴ θὰ ἔδιδε κάποια ποικιλία στὴν ὅλη ἀτμόσφαιρα, τὴν ὁποία ἐπιδιώκει καὶ ἡ Ἐκκλησία διὰ τῆς τελέσεως κατὰ τὶς ἡμέρας αὐτῆς τῆς λειτουργίας τοῦ Μ. Βασιλείου. Ἐξ ἄλλου γιὰ τὸν λαό, ὅπως τελεῖται σήμερα ἡ λειτουργία αὐτή, διαφέρει ἀπὸ τὴν συνήθη λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου μόνον κατὰ τὰ μακρὰ μέλη τὸ «Ἐδωκε τοῖς ἀγίοις...» καὶ τὸ «Ἐπὶ σοὶ χαίρει, κεχαριτωμένη...». Πρέπει μάλιστα νὰ σημειωθῆ ὅτι ἡ ἐναλλαγὴ τῆς ὀπισθαμβώνου εὐχῆς εἶναι ἀπολύτως σύμφωνος μὲ τὴν παλαιὰ λειτουργικὴ παράδοσι τῆς Ἐκκλησίας. Σήμερα μὲ τὴν παλαιὰ λειτουργικὴ παράδοσι τῆς Ἐκκλησίας. Σήμερα ὑπάρχουν ἐν χρήσει τρεῖς τέτοιαι εὐχῆς, ἂν στὶς δύο τῶν λειτουργιῶν συναπολογίσωμε καὶ τὴν ὀπισθάμβωνο τῆς Προηγιασμένης «Δέσποτα παντοκράτορ, ὁ πᾶσαν τὴν κτίσιν...». Ἦδη σημειώσαμε καὶ μία τετάρτη, πού συνδέεται μὲ τὴν λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου. Εἶναι ὅμως γνωστὰ τοῦλάχιστον εἴκοσι χειρόγραφα, πού ἔχουν γραφῆ ἀπὸ τὸν Η' μέχρι καὶ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, πού περιέχουν ἕνα πλῆθος ὀπισθαμβώνων εὐχῶν, πού ὁ ἀριθμὸς τῶν πλησιάζει τὴν μισὴ ἑκατοντάδα. Αὐτῆς ἐχρησιμοποιοῦντο ἄλλοτε ὄχι μόνον κατὰ τὴν λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου. Ὑπάρχουν εὐχῆς γιὰ ὅλες τὶς μεγάλες δεσποτικῆς καὶ θεομητορικῆς ἑορτῆς τοῦ ἔτους, γιὰ πολλὰς Κυριακῆς καὶ γιὰ μνήμης ἀγίων. Γιὰ πολλὰς ἀπὸ αὐτῆς ὑπάρχουν δύο καὶ τρεῖς εὐχῆς γιὰ νὰ λέγονται κατ' ἐκλογὴν. Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ ἕνα ἀληθινὸ πλοῦτο πού δυστυχῶς ἔμεινε ἀνεκμετάλλευτος. Ἀναφέρω μερικῆς: Εὐχὴ ὀπισθάμβωνος εἰς τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου, εἰς τὴν ὕψωσιν τοῦ τιμίου Σταυροῦ, εἰς τὸν Ἄρχάγγελον Μιχαήλ, εἰς τὴν σὺνάξιν τῶν Ἀσωμάτων, εἰς τὴν Κυριακὴν πρὸ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, εἰς τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων, εἰς τὰ Χριστούγεννα, εἰς τὴν Περιτομὴν, εἰς τὴν Ἰπαπαντὴν, εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν, εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Ἀσώτου, εἰς τὸ Σάββατον τῆς Ἀπόκρεω, εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Τυροαποθέσεως, εἰς ὅλας τὰς Κυριακῆς τῶν Νηστειῶν, εἰς τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου, εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Βατῶν, εἰς τὴν Μ. Πέμ-

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΣΤΟΝ ΑΞΕΧΑΣΤΟΝ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ

Ἔχουν περάσει σαράντα ἡμέρες ἀπὸ τότε πού ἐκλείσει τὰ μάτια τοῦ ὁ μαρτυρικός Δεσπότης, ὁ ἀξιαγάπητος ἄνθρωπος, ὁ ἀληθινός Ἀργυροκάστρου. Τριάντα χρόνια ἔχουν περάσει ἀπὸ τότε πού τὸν γνώρισα γιὰ πρώτη φορά σὲ μιὰ Λειτουργία στὸ Ναὸ μας. Ἀπέριττος, ἀπλοῦς, πρᾶος, στάθηκε δίπλα στὸ θυσιαστήριον νὰ προσευχηθῆ μαζί μας. Χωρὶς ταυτότητα, χωρὶς τίτλους, χωρὶς ἐμβλήματα. Ἕνας ταπεινὸς κληρικὸς παρακολουθεῖ τὴν θ. Λειτουργία. Τὴν ὥρα πού ὁ ἱερεὺς δίδει στοὺς παρισταμένους τὸ ἀντίδωρον γιὰ εὐλογία, ἀκούεται ταπεινὰ «Παντελεήμων Ἐπίσκοπος». Ἔτσι μᾶς ἀπεκαλύφθη. Εἶμαι ὁ Ἀργυροκάστρου. Εἶχε πάρει τὸν δρόμον τῆς προσφυγιάς μὲ τὸν ἡρωϊκὸ στρατὸ μας ὑποχωρώντας ὕστερα ἀπὸ τίς γνωστὲς θυσίαις πάνω στὰ Ἡπειρωτικὰ βουνά. Στάθηκε ἀδύνατον ἐπὶ πολὺ γιὰ νὰ πεισθῆ νὰ φύγη, θέλοντας νὰ ὀλοκληρώσῃ τὴν ἀποστολή του μὲ τὴν θυσία του ἐκεῖ ἀνάμεσα στὸ ποίμνιό του. Ὅμως τοῦ ὑπεδείχθη ἐπίσημα νὰ φύγη. Θὰ χρειασθῆς ἄλλοῦ. Ἐχεις ἀκόμη νὰ βαδίσῃς τὸν Γολγοθᾶ σου. Καὶ ἦλθε στὴν Ἀθήνα. Στὴν σκιάβα Ἀθήνα τότε. Πρῶτη ἐπίσκεψή ἔκαμε στὸν τότε Ἀρχιεπίσκοπο Χρῦσανθο, πού σὰν πνευματικὸς του πατέρας, τὸν ἐνεψύφωσε καὶ τοῦ χάραξε τρόπον τινὰ τὴν γραμμὴν

πτῆν, εἰς τὸ Μ. Σάββατον, εἰς τὸ Πάσχα, εἰς τὴν Δευτέραν καὶ εἰς τὴν Τρίτην τῆς Διακαινησίμου, εἰς τὴν Μεσοπεντηκοστήν, εἰς τὴν Ἀνάληψιν, εἰς τὴν Πεντηκοστήν, εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν ἁγίων Πάντων, εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν, εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, εἰς τὰς ἀναστασίμους ἡμέρας, εἰς ἀποστόλους, εἰς προφήτας, εἰς μάρτυρας, εἰς ὁσίους, εἰς μνήμας ἁγίων, εἰς τὸν Πρόδρομον, εἰς ἡμέραν κατανύξεως, εἰς τὰς Κυριακάς καὶ πλῆθος ἄλλων. Οἱ εὐχῆς αὐτῆς ἔχουν δημοσιευθῆ σὲ διάφορες ἐκδόσεις. Κοινὴ εὐχὴ γιὰ τίς λοιπὰς ἡμέρας φαίνεται ὅτι ἦτο ἡ εὐχὴ «Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντας...» γι' αὐτὸ καὶ ἐπεκράτησε.

Γιὰ νὰ μὴ γράψωμε ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ μιὰ προσπάθεια ἐπαναφορᾶς στὴν λειτουργικὴ χρῆσι τῶν εὐχῶν αὐτῶν, περιορίζομεθα στὸ νὰ ὑπογραμμίσωμε πόσο ἡ διατήρησις τοῦλάχιστον τῆς εὐχῆς «Ὁ θυσίαν ἀινέσεως...» γιὰ τὴν λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου θὰ ἦταν καὶ ἐξαιρετικὰ χρήσιμος καὶ σύμφωνος πρὸς τὴν λειτουργικὴ παράδοσι.

πλεύσεως ὁ ἐθνικὸς ἐκεῖνος Ἱεράρχης. Ἡ μεγάλη του ἀποστολή θὰ εἶναι ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα ἡ ἐλευθερία τῆς Πατρίδος του, τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτοῦ τμήματος τῆς Β. Ἡπείρου. Αὐτὸς εἶναι ὁ πόθος του, ὁ ὄραματισμὸς του. Θέτει τὸν ἑαυτὸν του ἄνευ ὄρων στὴν μεγάλη αὐτὴ ὑπηρεσία, ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἀγῶνος κάτω ἀπὸ τὰ μάτια τῶν κατακτητῶν καὶ συνέχεια ἐπίσημα μὰ συγκρατημένα, γιὰ νὰ μὴ προξενήσῃ κακόν, ὅπως ἔλεγεν, στὴν ἄλλη ἱερὴ ὑπόθεσι τῆς Κύπρου. Μὲ ὄπλα του τὸν μεγάλο πατριωτικόν, τὸ πάθος θὰ ἔλεγα ποὺ διέκρινε τὸν ἐθνικὸ Ἱεράρχη, τὴν τεραστία του μόρφωσι, ἐκτὸς ἀπὸ τίς δυὸ ἐπιστῆμες, τὴν Θεολογία καὶ τὴν Νομικὴν, τὴν καταπληκτικὴ του πολυμαθία, γλωσσομάθεια, τὸ κῦρος ποὺ τοῦ ἔδιδε ἡ προσωπικότης του, μὲ ἐκλεκτοὺς συνεργάτας ἐκράτησε τὸ μεγάλο αὐτὸ θέμα καυτὸ, μὲ προσοχή, μὲ σύνεσι, μὲ σπανία διπλωματικότητα, χωρὶς θόρυβο, χωρὶς νὰ γνωρίζουν οἱ πολλοὶ τί γίνεται, ἐκτὸς τῶν ἐπισήμων Κυβερνήσεων καὶ τῶν ἀμέσων συνεργατῶν του. Ἐπιτυχὴς ἀποστολή του εἰς τὸ ἐξωτερικόν προσέφερε ἀνεκτίμητα ὑπηρεσία εἰς τὴν ἱεράν ὑπόθεσιν.

Παράλληλα, μέρα καὶ νύκτα τρέχει, ιδρώνει, ἀγωνιᾷ, γιὰ νὰ γλυκάνῃ τὸν πόνο τῶσαν συμπατριωτῶν του, ποὺ βρίσκονται ἐδῶ καὶ καταφεύγουν στὸν πνευματικὸ τους πατέρα καὶ σὲ ὄρες ποὺ ἐδικαιοῦτο νὰ ἡσυχάσῃ ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ἀγωνία του. Πόσοι βρῆκαν τὰ μέσα γιὰ νὰ μετριάσουν τὸν πόνο τους, νὰ τακτοποιηθοῦν, νὰ ἐπιζήσουν. Τὸ ἔδειξαν προχθὲς στὴν ἐκδημία του μὲ πρωτοφανεῖς ἐκδηλώσεις ὀδύνης.

Ἀκούραστος, ἐργατικὸς, ἀξιοποιεῖ ὅλες του τίς ἱκανότητες, τὰ τάλαντά του στὸν Τύπο, στὸ Ραδιόφωνο, στὸν Ἱερὸ ἄμβωνα. Τροφή του εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Τὸ κήρυγμα, μεστὸ, συναρπαστικὸ, μὲ τὴν λογοτεχνικὴ του μορφή, συγκινεῖ, συνεγείρει, ὁμολογεῖ Χριστὸν καὶ Ἑλλάδα, δημιουργεῖ παντοῦ κλίμα κατ'ἀλληλο καὶ ἀποκτᾷ μιὰ πρωτοφανῆ δημοτικότητα σὲ ὅλους τοὺς κύκλους, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ, ὡς τοὺς ἐπιστήμονας, τοὺς πάσης φύσεως διανοουμένους. Παντοῦ ἐκτιμᾶται, τοῦ ἀπονέμεται σεβασμὸς, ἀγάπη· τὸν διεκδικοῦν σὲ τελετές, σὲ Ἐθνικὲς ἐκδηλώσεις. Ἀκούραστος τρέχει παντοῦ, δὲν ἀρνεῖται σὲ κανένα, δὲν γνωρίζει ἀνάπαυσι, αἰσθάνεται ἀποστολή τὴν θέσι του ὡς Ἱεράρχου καὶ ἄς μὴ ἔχη Ἐπαρχία. Ὅλη ἡ Ἑλλάδα εἶναι δική του ὅταν ἀπευθύνεται ἀπὸ τὸ Ραδιόφωνο, τὴν ζῆ, τὴν τραγουδᾷ, τὴν παρουσιάζει ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων ὡς σήμερα, μὲ ὅλες τίς ὁμορφιές της, τοὺς πόνους της, τίς θυσίες της, τὰ τρόπαιά της. Δὲν διεκδικεῖ τὸν τίτλον τοῦ μεγάλου. Ἀπέριττος, ταπεινός, πρῶτος, γαλήνιος, πολιτισμένος, ἐμφανίζεται παντοῦ. Ἡ θέσις του ἰδιαι-

Στὸ περιθώριο τῆς Ἁγίας Γραφῆς

ΔΙΑ ΤΟΥ ΥΙΟΥ

Τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο, στὸν 3ον στίχο τοῦ α' κεφαλαίου, λέγει ὅτι ὅλα ἔγιναν διὰ τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος: «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονε». Ὅλη ἡ κτίσις, ὁρατὴ καὶ ἀόρατη, ἔγινε διὰ τοῦ Υἱοῦ.

Ὅταν ἡ ἁμαρτία, μετὴν ὑποβολὴ τοῦ Σατανᾶ στοὺς πρωτοπλάστους, εἰσῆλθε στὸν ὁρατὸ κόσμον, ὁ Θεὸς δὲν θέλησε νὰ ἀφήσῃ τὸ ἀνθρώπινο γένος γιὰ πάντα ὑποχείριό της. Προετοίμασε τὴ σωτηρία του μετὰ ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ ὅταν «ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου» (Γαλάτ. δ' 4), ἔστειλε τὸν Μονογενῆ

τέρως στὸ Ἱερὸ Βῆμα εἶναι παραδειγματική. Τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου: «οὐκ ἤλθον διακονηθῆναι ἀλλὰ διακονῆσαι» τοὺς ἔχει κάνει βίωμά του, ὅπως καὶ ὅλον τὸν Νόμον τοῦ Χριστοῦ. Δὲν διεκδικεῖ, ὅπως εἶπα, τὸν τίτλον τοῦ μεγάλου ὁ ἴδιος, ἀλλὰ στὰ μάτια καὶ στὴ συνείδηση ἐκείνων ποὺ τὸν εἶδαν ἀπὸ κοντά, ποὺ παρηκολούθησαν τὸ ἐθνικὸ καὶ θρησκευτικὸ του ἔργο, τὸν βλέπουν νὰ εἶναι σὲ μεγάλες, πολὺ μεγάλες διαστάσεις, νὰ ἀνήκῃ δικαιοματικά στὶς μεγάλες μορφές, ποὺ μᾶς λείπουν δυστυχῶς κάθε μέρα, ποὺ ἀραιώνουν οἱ τάξεις των. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς μεγάλες μορφές, τὶς ἔντονες, ποὺ ἄφησαν ζωηρὰ τὰ σημάδια τῆς πορείας των εἶναι καὶ ἡ μορφή τοῦ Παντελεήμονος Κοτόκου. Ἐφυγε στὴν αἰωνιότητα, κοντὰ σ' Ἐκεῖνον, ποὺ ὅπως εἶπε ὁ ἴδιος προσευχόμενος τὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ζωῆς του: «Κύριε, Σὲ ἐπίκρανα, ὅμως Σὲ ἐπίστευσα, Σὲ ὁμολόγησα, Σὲ ἐκήρυξα, μὴ μοῦ ἀρνηθῆς τὴν θείαν μορφήν Σου στὴν αἰωνιότητα». Ἐφυγε πικραμένος, πονεμένος ἀπὸ πολλούς, ἀπὸ γνωστούς καὶ ἀγνωστούς, ἀπὸ μικροὺς ποὺ ἴσως δὲν μποροῦν νὰ ἀνεβοῦν, δὲν ἔχουν τὴν δύναμη νὰ ἀνεβοῦν ψηλά, γιὰ νὰ σταθοῦν κοντὰ σ' αὐτὰ τὰ ἡθικὰ ἀναστήματα. Ἐφυγε πρὸ παντὸς μετὰ τὸ μεγάλο παράπονον, μετὴν νοσταλγία τοῦ μεγάλου ὁράματος, γιὰ τὸ ὅποῖο ἔδωσε ὅ,τι εἶχε, τὴν ψυχὴν του, τὴν ζωὴν του, καὶ τὴν ζωὴν του. Αὐτὸ θὰ μᾶς τὸ πῆ αὖριο, θὰ τὸ γνωρίσουν οἱ νέες γενεές, κανεὶς ἄλλος: Ἡ Ἱστορία.

E. B.

του Υιού στον κόσμο για να σώση τον άνθρωπο και να αναπλάσσει τη δημιουργία, που βρισκόταν κάτω από τους νόμους της φθοράς και του θανάτου, τις συνέπειες της αμαρτίας, «συστενάζουσα και συνωδίνουσα» (Ρωμ. η' 22) με τον άνθρωπο.

Διὰ τοῦ Υἱοῦ κτίστηκε ὁ κόσμος καὶ πάλι διὰ τοῦ Υἱοῦ θά ἀποκατασταθῆ ἀπὸ τῆ φοβερῆ του πτώση.

Πῶς θὰ γίνῃ αὐτὴ ἡ ἀποκατάσταση; Μὲ τὴν ἐπανεύρεση τοῦ Θεοῦ ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ ἡ ἐπανεύρεση ἐπιτυγχάνεται χάρις στὴ σάρκωση καὶ τῆ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Χριστὸς ξαναχάρισε στὸν ἄνθρωπο τὴν ἀληθινὴ θεογνωσία, τὸν κάνει ἰκανὸ νὰ ξαναδῆ τὸν Θεό.

Λέγει, μιλῶντας στὸ Εὐαγγέλιο (Λουκ. ι' 22): «Οὐδεὶς ἐπιγινώσκει... τίς ἐστὶν ὁ Πατήρ, εἰ μὴ ὁ Υἱὸς καὶ ὃ ἐὰν βούληται ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι».

Τὸν Θεὸ γνωρίζει κατ' ἀρχὴν καὶ ἀπόλυτα ὁ Υἱὸς του, πού καθὼς γράφει ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης (Ἰω. α' 2), «ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν» καὶ εἶναι καὶ ὁ ἴδιος Θεὸς (Ἰω. α' 1). Μὲ τὴ σάρκωσή του, ὁ Υἱὸς γνωρίζει τέλεια τὸν Πατέρα καὶ ὡς ἄνθρωπος, κατὰ τὴ δευτέρη φύση του. Ὡς θεανδρικό πρόσωπο, λοιπόν, ὁ Υἱὸς κάνει νὰ γνωρίσουν τὸν Θεὸ καὶ ὅσοι ἄνθρωποι πιστεύουν στὸ Εὐαγγέλιο καὶ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὸ θεῖο θέλημα. Ὁ Χριστὸς μᾶς ἀποκαλύπτει τὸν Θεό.

Δὲν ἦταν δυνατὸν ἡ ἀνθρωπότης νὰ εὑρίσκε τὸν Θεὸ ἐξω ἀπὸ τὸν Χριστό, πού εἶπε σχετικὰ: «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ· οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα εἰ μὴ δι' ἐμοῦ» (Ἰω. ιδ' 6). Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν εἶναι μία θρησκεία, ἀλλὰ ἡ μία θρησκεία. Ἡ μόνη ἀληθινὴ καὶ πλήρης θρησκεία ἐξ ἀντικειμένου.

Θρησκείες ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουν πολλὲς καὶ διάφορες. Ὅλες ὅμως ἔχουν σκιές, πλάνες καὶ ἀτέλειες ἀβυσσαλέες, ἂν συγκριθοῦν μὲ τὸν χριστιανισμὸ. Ἀκόμη καὶ ἡ θρησκεία τοῦ ἀρχαίου Ἰσραήλ, πού εἶναι μιὰ ἀποκάλυψη τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, σὰν προτύπωση καὶ ἐτοιμασία γιὰ τὴ θρησκεία τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἔχει ἓνα σωρὸ ἀτέλειες. Μονάχα ὁ χριστιανισμὸς ἐγνώρισε τὸν Θεὸ στὸν κόσμο καὶ ἄνοιξε τοὺς ἀσφαλεῖς καὶ φωτεινοὺς δρόμους γιὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ ἀνθρώπου στὸν Θεό.

Διαβάζοντας τὴν Καινὴ Διαθήκη, ἀναζητοῦμε καὶ παίρνουμε ἀπὸ τὸ Χριστὸ τὴ θεογνωσία. Μαθαίνουμε ἀπὸ τὸ δικό του στόμα τί εἶναι ὁ Θεὸς καὶ τί εἶναι ἡ ἐν Θεῷ ζωὴ.

Στὸ ἐξώφυλλο τῆς Καινῆς Διαθήκης, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, θὰ ταίριαζε τὸ ἐξῆς ρητό της: «Ἔρχου καὶ ἶδε» (Ἰω. α' 47). Εἶναι τὰ λόγια μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Φίλιππος κάλεσε τὸν Ναθαναὴλ νὰ γνωρίσῃ καὶ αὐτὸς τὸν Κύριο. Στις σελίδες τῶν Εὐαγγελίων, ἀλλὰ καὶ σ' ἐκεῖνες τῶν ὑπολοίπων βιβλίων της, καθὼς ἐντροφᾷ ἡ ψυχὴ μας, δὲν κάνει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ἔρχεται καὶ νὰ βλέπῃ τὸν Χριστό, μέσῳ δὲ τοῦ Χριστοῦ τὸν Πατέρα του. Ἡ μελέτη της εἶναι ἡ ὅσο βαστᾷ ὁ ἄνθρωπος πλήρης θεογνωσία.

Ὅταν, στὴ θεολογικὴ καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα, αἰσθανώμαστε τὴν ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιήσουμε τὸν ὄρο «Χριστοκεντρισμός», τὸ κάνουμε ἀνταποκρινόμενοι σ' αὐτὴ τὴν πραγματικότητα: Δὲν ὑπάρχει τίποτε νὰ μάθουμε καὶ νὰ ζήσουμε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ, ἂν δὲν περάσουν ἡ σκέψη μας, τὸ αἶσθημά μας, ἡ ζωὴ μας ἀπὸ τὸν Χριστό, ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ μοναδικὸς μας διδάσκαλος καὶ καθηγητὴς (Ματθ. κγ' 8,10). Ὁ φωτοδότης μας. Ἡ πηγὴ καὶ τὸ μέσον τῆς θείας ἀποκαλύψεως.

Μᾶς διδάσκουν καὶ οἱ Προφῆτες. Μᾶς διδάσκουν καὶ οἱ Ἀπόστολοι. Ἀλλὰ αὐτοί, ὅσο καὶ ἂν τὸ πνευματικὸ τους μεγαλεῖο εἶναι δυσθεώρητο, δὲν κάνουν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ προτυπώνουν καὶ νὰ ὑπομνηματίζουν τὸν Χριστό. Αὐτὸς εἶναι ὁ Ἥλιος τῆς Δικαιοσύνης. Ἐκεῖνοι εἶναι ἑτερόφωτοι. Τὸ φῶς τους εἶναι δικό του. Γι' αὐτὸ καὶ ἔχουν μιὰ ὑποδειγματικὴ χριστοκεντρικότητα. Χειραγωγοῦν, ἀνάγουν στὸν Χριστό. Τὸ ἴδιο κάνει καὶ ἡ Ἐκκλησία γενικώτερα, μὲ τοὺς Προφῆτες καὶ τοὺς Ἀποστόλους, μὲ τοὺς Πατέρες της, μὲ τὶς Συνόδους της, μὲ τὸ καθημερινὸ της κήρυγμα: Ὁδηγεῖ στὸν Χριστό, προβάλλει τὸν Χριστὸ ὡς Κύριο καὶ Διδάσκαλό της.

Εἶπε, ἐπίσης, ὁ Χριστὸς: «Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν» (Ἰω. ιε' 5). Χωρὶς ἐμένα δὲν μπορείτε νὰ κάνετε τίποτε. Δὲν μπορείτε νὰ δεῖτε καὶ νὰ ζήσετε τὴν ἀλήθεια. Ἐγὼ εἶμαι ὁ φωτισμὸς σας καὶ ἡ ἐνίσχυσή σας. Ἐγὼ, μὲ τὸ Εὐαγγέλιό μου, σᾶς βγάζω ἀπὸ τὴν «χώραν καὶ τὴν σκιάν τοῦ θανάτου» (Ματθ. δ' 16), σᾶς ἀπελευθερώνω ἀπὸ τὸν ζόφο τῆς ἁμαρτίας, σᾶς ἰκάνωνω νὰ διαβῆτε τὸ κατῶφλι τῆς οὐράνιας βασιλείας. Χωρὶς τὸ φῶς μου καὶ τὴν χάρη μου, εἶναι ἀδύνατο νὰ νεκρώσετε τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο καὶ νὰ ἀναγεννηθῆτε πνευματικά. Εἶναι ἀδύνατο νὰ κάνετε ἔστω καὶ ἓνα βῆμα πρὸς τὴ σωτηρία. «Χάριτι», μὲ τὴ δική μου χάρη, «ἐστὲ σεσωσμένοι» (Ἐφεσ. β' 5).

Ἡ πυξίδα, λοιπόν, τοῦ ἔργου μας μέσα στὴν Ἐκκλησία πρέ-

πει νὰ εἶναι στραμμένη πρὸς τὸν Χριστό. Οἱ ἀποστολικοὶ κόποι πρέπει νὰ συγκλίνουν πρὸς Αὐτόν. Τὸ μοναδικὸ θέμα τοῦ λόγου μας, τὸ μοναδικὸ ἀντικείμενο τοῦ ἐνδιαφέροντός μας δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ. Σύνθημα τῆς ψυχῆς μας μένει: Γιὰ τὸν Χριστό, μὲ τὸν Χριστό. Δηλαδή: Σκοπὸς εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ μέσον πάλι ὁ Χριστὸς. Ἡ ἀνάπλαση τοῦ κόσμου, ὅπως καὶ ἡ δημιουργία του, γίνεται μὲ τὸν Χριστὸ καὶ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ, εἶναι δὲ ἡ εὔρεση καὶ κατοχὴ τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη διάνοια καὶ καρδιά.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος συνοψίζει ὑπέροχα, ἐκπροσωπῶντας κάθε ἐργάτη τῆς Ἐκκλησίας, αὐτὴ τὴν ἀλήθεια, ὅταν γράφῃ στοὺς Κολοσσαεῖς (α' 24-29): «Νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ἀνταναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὃ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία, ἣς ἐγενόμην ἐγὼ διάκονος κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι εἰς ὑμᾶς πληρῶσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τὸ μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν, νυνὶ δὲ ἐφανερῶθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, οἷς ἠθέλησεν ὁ Θεὸς γνωρίσαι τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τούτου ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅς ἐστι Χριστὸς ἐν ὑμῖν, ἡ ἐλπίς τῆς δόξης· ὃν ἡμεῖς καταγγέλλομεν νουθετοῦντες πάντα ἄνθρωπον καὶ διδάσκοντες πάντα ἄνθρωπον ἐν πάσῃ σοφίᾳ, ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· εἰς ὃ καὶ κοπιῶ ἀγωνιζόμενος κατὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἐμοὶ ἐν δυνάμει».

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Κων. Γ. Μπόνη, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου, Συμπόσιον Πατέρων - Κλήμεντος Ρώμης πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴ Α'. — **Ἐπίκαιρα**. — Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Ἀχελῷου **Εὐθυμίου**, Τὸ ἔργον τῆς ἀγάπης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. — **Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου**, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ὁ ἀπόστολος Παῦλος. — **Ἀρχιμ. Χριστοδούλου Παπαγιάννη**, Ἐπιβολὴ ἐπιτιμίων. — **Ἰωάννου τῆς Κρονστάδης**, Σκέψεις γιὰ τὴν Ὁρθόδοξο Λατρεία. **Μετὰφρασις Ἀρχιμ. Μελετίου Καλαμαρά.** — **Ἰωάννου Χρυσοστόμου**, Ποιῆς γυναῖκες πρέπει νὰ διαλέγωμε γιὰ συντρόφους τῆς ζωῆς μας. **Ἀπόδοσις Θεοδόσῃ Σπεράντσα.** — **Φ.**, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες. — **Ε. Β.**, Μνημόσυνον στὸν ἀξέχαστον Ἀργυροκαστρου. — **Βασ. Μουστάκη**, Διὰ τοῦ Υἱοῦ.

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἰασιίου 1, Ἀθῆναι.